

НАРОДНИЙ МАХІЙ

ТРАГЕДІЙНЕ

ПЕРША ДІЯ

1

Заплакала, затужила у своєму домі (на Міщанській вулиці, № 37) мадам Стаканчиха Тарасовна:

— Ой, хто скаже, хто ж розкаже, чи ти, доню, чи ти, пташко, а чи ти, матінко божа, куди він, у яку сторонуньку тікає та на кого ж мене, бідну, покида-а-є?..

Похнюпилась канарка в клітці. Посмутнів образ божої матері. Мовчать. Тільки дочка середульша біля матері впада:

- Мамонько!
- Не перебивай!
- Випийте, люба...
- Що це?
- Валер'янові краплі.
- Геть, одчепися! Хіба можна таку драму в серці та валер'янкою впинити... Дай мені отрути!
- Сіли б ви краще од вікна, абощо.
- А то що?
- Люди ж проходять повз вікон...
- Товченого скла дай, я втруюся!..
- Сусіди ж он бачать і чують.
- Хай бачать! Хай чують! Як друзі,— хай пожаліють, а вороги,— хай ізрадіють, що драма така в нас у домі, що муж мій законний тіка-а-є...

2

Увійшла старша дочка. Середульша до неї:

- Покликала хрещеного?
- Ідуть.

Т а р а с о в н а
(так і скинулась)

- Де він, далеко?
- Зараз увійдуть.
- Де, питаю?
- Та кажу ж вам, мамонько, зараз... Заскочили в одне місце, заслабли на шлунок...

Т а р а с о в н а
(утерлась)

- А господи, так би й сказала відразу. Та чи прибрано ж там?
- Я мила учора.

С е р е д у л ь ш а
(до старшої)

- Ти ж сказала хрещеному, що папонька побіг вже по паспорт?
- Аякже.
- А він що?
- Сказали, що вже знають про це.

Т а р а с о в н а

- А басів із церкви покликала?
- Любуня ж побігла.
- А горілки басам?
- Вона й горілки купить.
- Піди ж, моя доню, та наріж цибулі дрібненько, редьки, олійкою помасти на закуску людям.

С т а р ш а
(так і пирснула)

- Все я, та я! І по хрещеного, і по басів, і цибулю криши. А вона он стоїть, ізгорнувши ручки...

С е р е д у л ь ш а

- А хто квіти полив, як не я? А хто з валер'янкою, як не я? Повилазило?

Ущипнули одна одну, щоб мати не бачила.

- Ой!
- Ой-ой!

Т а р а с о в н а

— Ой помру я і ще раз помру з такими доченьками, що вже темно в очах і сонце зробилося чорним, а вони ж того горя ще додають... Дайте мені карти! Ще раз кину на його... Ще раз, та й годі. *(Кинула на карти. Глянула. За серце взялася).*

— Ой, знову дорога кладеться!..

Д о ч к и

— Та певже ж, невже, мамонько мила?

— Хіба повилазило? Червоная шістка?

А в Тарасовни жах в очах глибокий, містичний:

— Ворожу, ворожу — і все оця карта... А тут іще й сон: дорога у полі й місяць шербатий, що вже смутний, а що блідий... Немов би тіка, покотився за землю. А я стою при дорозі, як тінь та самотня... Це ж батько наш, місяць отой, чує душенька — втече він, поко-о-титься, загине в доро-о-зі...

Д о ч к и

— Мамонько, цитьте!..

— Сусіди йдуть.

Т а р а с о в н а

— Годі мовчати, бо вже ж намовчалась! І критися годі! Хай знають усі, яка в домі й у серці драма...

3

Увійшли сусіди, тихо й поважно, як і годиться заходити про такий случай. Стали. То дочки обидві, як ті ластівки до матері:

— Може, вам, мамонько, компреса накладити?

— Може б, ви, мамонько, лягли та спочили?

С у с і д и

(Зітхнули. Покивали головами. І як годиться про такий случай, сказали філософічно)

— А вже, мабуть, спочинемо в комхоза на дачі *(на кладовищі)*.

— Отам уже виспимось вволю.

— Здрастуйте, Тарасовно!

Т а р а с о в н а

(Ледве, через силу підвелась. Привіталася)

— Сідайте, сусідоньки. Хоч і хвора я, хоч і драма в домі, а прошю — сідайте. *(Дала середульшій хусточку)*. Дай мені другу хусточку!

С е р е д у л ь ш а

— Мокра ж, як хлющ... Хіба ж отак можна плакати, мамонько?

С у с і д и

(на таке питання всміхнулись, примовивши)

— Гм... А чому й ні?

— Питає.

— Сказано — молоде, зелене...

Т а р а с о в н а

— Не так себе жалько, як їх, моїх діток: що 'дне не спить — мамо, каже, не можу, друге не спить, плаче у подушку тихо, третя, Любуня, як тінь, біля мене всю ніч вистоює... А батькові байдуже: тіка-а-е...

С у с і д и

— Та невже Малахій Минович, сказати би, вже при літах, та на таке діло пустився? Просто не віриться.

Т а р а с о в н а

— Вже у дорогу склався, ось: ціпочок, торбина з су- харями.

С т а р ш а

— Самі й сушили.

Т а р а с о в н а

— Потайки сушив... Оце побіг до виконкому совіцько- го пашпорта брати... Сьогодні й тіка.

С у с і д и

— Та куди, хоч і не годиться закудикувати, куди, Та- расовно!

— Не питайте!

С т а р ш а

— Не кажуть.

Тарасовна

— Не каже, сусідоньки милі. Вже й кум питав, вже й на молебень давала, вже й п'яним напували — не каже...

Сусіди

(ще більше здивувались)

— Гм... Воно справді — ціпочок. І торбина. Це так, як на прощу йдуть... А може, він говіти налагодився, до ікони якої, абощо?

Тарасовна

— Де вже йому до ікони, коли сюприз такий викинув, що паски заборонив був пекти...

— Та що ви кажете?

— Свиням... Крашанок накрасила сито, дак він сви-ням... Семий годок отак — нема в домі порадоньки, су-покою, семий заступає, а він ще й з дому тіка-а-е... *(Та й заголосила)*.

Дочки

— Ой, ой, мамонько, ой!..

Сусіди

— Та що ви, Тарасовно! Стямтеся! Мов по мертвому, Хіба ж так можна?

Тарасовна

— Не можу, сусідоньки, до тьми прийти. Лучче б йому вмерти. Щоб я його на той світ виряджала, як оце він тіка не знать і куди... Бо до мертвого хоч порадитися підеш, на хрест той похилишся та й виплачеш горе, а як втече він, куди мені йти? Де його шукати? По яких сві-тах, у яких дорогах... Ні мертвого, ні живого не ви-идно...

Сусіди

(Вже й їх пройняло. У хустки та в фартухи ськаючись)

— Така ж драма, така драма, що й кіна не треба!., *(По паузі)*. Хоч скажіть, коли це сталося з ним, з чого й як?

Дочки

(так і сипнули)

— Ще з тої пори, як салдати паркан наш спалили...

— Неправда! Як куля ударила в сіни...

— Я розкажу!

— Я!

Тарасовна
(впинила дочок)

— Про мужа ніхто краще не розкаже, як законная жона,— тільки я... Ластівкою, ластівкою, сусідоньки, ху-тенько, бо сьогодні ж будень... Ще як почалась ота революція, як почалась, як почалася...

Дочки

- Салдати...
- Не перебивай, ідіотко!
- ...паркан наш спалили.

Сусіди

— У нас тоді свиней покололи красноголові македони.

Тарасовна й дочки
(наввипередки)

— З тої пори й почалось, сусідоньки. Попервах Мала-сик пив воду нишком...

— У палоньки аж цокотіли...

— Не перебивай, бо 'дна я бачила... Три дочки, три ді-вулі в домі, а ніхто, 'пріч мене, не бачив, як пив воду мій Маласик і як в його цокотіли зуби...

— ...І в мене цокотіли, мамонько...

— Брешеш! Ти й в революцію спала. То Любуня свої зубки зціплювала, бідна, щоб не заплакати од рево-люції...

— ...Ми всі зціплювали.

— Мовчи!.. А вночі перед світом, сусідоньки, як уже й революція засинала, ми, збившись докупки, плакали, плакали й плакали...

Сусіди
(розтривожились)

— Ударила революція, всіх чисто ж вона вдарила!

Тарасовна

— А найдужче мене і за що? За віщо?

Дочки
(як горохом)

- Отоді як...
- Не перебивай.
- ...було вбито начальника пошти...

Тарасовна

— Мовчи! Отоді, як було вбито начальника пошти, Маласик затрусивсь, затрептів і замурувавсь у чулані...

Сусіди

— Га? Що?

Дочки

— Папонька...

— Замурувавсь...

— ...а двері замазали.

Тарасовна

— Два роки висидів.

Сусіди

(аж повставали)

— Та що ви кажете!

— Два роки в чулані?

Тарасовна

— Тож подумайте, яка мука була мовчати... Мовчала я й вони мовчали, мов у рот води понабирали.

Сусіди

(скинулись очима)

— То виходить, що Малахій Минович і не їздив, як казали, на село до брата?

— Ні, ні... Аж тепер одкриюсь, сусідоньки, аж тепер усю правду скажу...

— І не служив там?

— Ні й ще раз ні! Тільки бог знав, що Маласик замуруваний сидить, тільки бог, та ще я, та ще дівоньки, та ще кум...

Сусіди

(досадно стало, що як же це вони не дізналися про це)

— Ну, хто пойме віри!.. От драма... Тож нам чулося вночі... Та куди ж він, простіть на слові, до вітру ходив?

Середульша

— У віконечко.

Тарасовна

— Цить!.. У потайне віконечко, в горшочок...

Сусіди

— Це в той, що полуплений?..

Тарасовна

— У той саме... Ще як Любунею ходила, то купила.

Сусіди

(звели плечима)

— Хм... То ж щоранку дивишся...

— Горщик на паркані... А й не туди, що то ж Малахій Минович у чулані замурований...

— Сидить...

Тарасовна

— Вже як зайшла непа... Пам'ятаєте, сусідоньки, ку-мові дозволили торгувати іконами?

— Аякже! Вперше за всю революцію ладану купили...

Середульша

— Аж тоді папочка розмурувався...

Тарасовна

— Цить!.. І краще б він замурований довіку сидів, як тепер, книжок большевицьких начитавшись, із дому ті-ка-а-а...

4

Тут убігла Любуня, молодша дочка. Кошика додолу, руки до серця:

— Ви тут плачете, ви тут тужите, а не знаєте, що вже папонька з виконкому вийшла.

Йокнула Тарасовна.

Мене поцілували, а самі раді та веселі...

Тарасовна

— Пашпорта узяв?

— Не знаю... Пішли до начраймила. А я в церкву за-скочила, мамонько, навколішки впала, помолилася: бо-же, кажу, боже, не дай мені щастя-долі, тільки дай, щоб папонька вдома zostалися! Підлогу поцілувала (а сама плаче та показує, як вона це робила). Чи гаразд, що я так зробила, мамонько?

Т а р а с о в н я

- Гаразд, моя доню... А баси? Баси?
— Зараз прийдуть.

С у с і д и

- Молебня найняли, чи що?

Л ю б у н я

— Ні, це хрещений казали покликати баса й тенора з хору, щоб папоньку співами впинити... Ой, я й забула!.. Мамонько! Мокій Якович сказав, що найбільш любить папонька не «милость мира», а «вскую мя отринув еси»...

Т а р а с о в н я
(заметушилась)

— Так про це ж зараз треба хрещеному... (До старшої). Біжи нагукай!

С т а р ш а

- Та як же їх нагукаєш, коли вони... заскочили!

5

*Та й прикусила язика, бо повагом увіходив к у м.
Знесилений.*

Т а р а с о в н я
(як до бога)

— Хіба ж можна так довго... коли таке горе, таке горе, куме!

К у м

(не пускаючи руки з живота)

— Спокійно!.. На крилах прилетів би, кумо, коли ж чуєте. (І по паузі, як всі дослухатися стали, додав). Чуєте, як булькотить?.. Ху... Так, каєте, тіка?

Т а р а с о в н я

- Вже вийшов з виконкому.

К у м
(авторитетно)

- Знаю.

Л ю б у н я

- Мене поцілували, а самі раді та веселі.

К у м
(авторитетніше)

— І про це знаю.

Т а р а с о в н а
— Подавсь до начраймила.

К у м
(непереможно авторитетно)
— І це мені не секрет.

Т а р а с о в н а
— То за що ж, куме, така мені драма? За віщо?

К у м
(глибокодумно показав угору пальцем)
— Тільки той знає.

С у с і д и
(примовились)
— А правда, правда... Тільки той знає, за віщо.

К у м
(до сусід)
— Здоровенькі були!

С у с і д и
— Здрастуйте й вам!

К у м
— От яких мук зазнаєм. Тіка од нас кум, а куди — то й сам, ма'ть, не зна.

Т а р а с о в н а
— Карти в одну душу — дорога.

К у м
— Знаю й про це і кажу: хай вже на гробки дорога йому ляже, тільки не туди...

Т а р а с о в н а, дочки й сусіди
— Господи, куди? Куди, хрещений? Куди?

К у м

(до клітки. Журно похитав головою)

— Здрастуй, пташонько! Сумуєш? Печалуєшся й ти, що тіка твій хазяїн? (Обернувся до сусід). Не дурно ж у пісні співається: «канареечка так жалібно поють»... (Тоді став драматичний весь і возговорив). Слухайте, кумо, і ви, хрещениці, й ви, сусіди! Довідався оце я, що виконком не в силах заборонити кумові нашому тікати...

Т а р а с о в н а

(хитнулась. Тоді до кума, до всіх)

— Дзвенить... в ухах... тонюсінько ж отак дзвенить...

К у м

(побачив, що Любуня якось чудно дивиться, не рухається — до неї)

— А ти ще держишся, хрещенице?

Л ю б у н я

— Як була революція, хрещений, то всі пили воду й цокотіли зубами... Одна я отак стояла і всю революцію як «отрасті» вистояла. Тільки отут (показала на щелепи) боліло... А тепер тут болить (на щелепи), і тут болить (взялася за серце), і в колінках болить, болить...

К у м

— І навіть начраймил сказав мені, еге... Нема, ка, в Радянської влади такого закону, щоб забороняв тікати з дому, тим паче, ка, немалолітньому вашому кумові.

Т а р а с о в н а, дочки, сусіди

- Куме! Що ж тепер робити?
- Хрещений, порадьте!
- Така ж драма, така драма!

К у м

— Спокійно!.. От тепер ви вповні зрозуміли, од чого живіт, нерви і все чисто в світі... Через кума!.. Басів покликали?

Л ю б у н я

- Зараз, сказали.

К у м

— Слухайте ж ще раз!.. Спокійно — себто, не плакати, тим паче в непритоміє не падати, аж поки не скажу — це раз...

С у с і д и

— Слухайте! Слухайте!

К у м

— Канарку сюди! Ближче до столу!.. Отак... Засвітіть лампадика!

Т а р а с о в н а й д о ч к и

— Розіб'є, куме!

— Папонька вже не вірять у лампадик.

К у м

— А я кажу — засвітіть!.. Ладан є?

Т а р а с о в н а

— Є... Отам достань, доню, отам на божниці!..

К у м

— Накадіть, щоб на нерви йому вдарило. То дарма, що сьогодні він проти релігії. 27 год людина любила канарок, щоб ладаном пахло, у співах церковних кохалась — і щоб даром оце все минулось йому? Це — два...

С у с і д и

(хитали, викитували головами)

— А так, так!

— Авжеж, так!

К у м

— От що,— которую курку найбільш любив кум?

Т а р а с о в н а

— Жовтяву, золотий чубок.

К у м

— Убийте жовтяву!

Т а р а с о в н а

— Та що ви, куме! Таку курку!..

К у м

— Убить, кажу! І хай прибіжить котора з дівчат... Ну, от ти, Любуню!.. Ні, ти гратимеш на фісгармонії... Ти, Віруню!.. Прибіжи з куркою й кричи, що немов сусіда Тукля убив курку кийком по голові...

Т а р а с о в н а

— Це ж курка — нема ціни, куме.

К у м

— Отут-то й воно! Убить кілком, щоб око вискочило, щоб розтривожився він!.. Може, бог дасть, почне позиватись за курку, як колись до війни позивавсь він три роки за півня...

С у с і д и

— А справді — це спосіб розумний... Біжи котора,

Т а р а с о в н а

— Вірунько, біжи!

В с і

(разом на Віруню і сама вона на себе)

— Біжи, біжи! (Побігла).

К у м

— Це — тільки три... Чотири, спокійно, — я оце йшов і на природу дивився... І знаєте, що я помітив (*по паузі*). Помітив, що вже й природа не та, що за старого режиму була (*по паузі*). А чого так?.. А того, що попсували комуністи й природу... Отак запитаннями самими заплутаю кума — не втече... Недавно в райсельбуді центральний оратор виступав, дак я його запитаннями, немов каміннями отак... От і баси.

6

*Тільки хористи у двері, а вже кожне їм дорогу дав.
Тенор, заїка, привітавшись, як почав:*

— Чу-чу-чув, що...

Та, спасибі, бас підхопив:

— Тікають Малахій Минович?

К у м

— Не так тяжко було б, якби він помер добровільно, навіть сьогодні. Сорок сім років, подумайте, сім'я, честь честю, і тут тобі на! — тіка.

Тенор і бас
(здивувалися)

— А ку-ку-ку...

— Куди, цікасно, тіка?

К у м

— Іду, каже, куме. Куди, питаюся? Послі, ка, од-криюся.

Тенор і бас

— Чу-чу-чудно!

— Чудно!

К у м

— Заболіло, защеміло мені серце, немов кропивою він ударив. Все життя приятелювали, сказати би, в серці од-не в одного ночували, і от тобі на! — тіка, і от тобі на! — сьогодні тіка.

Тенор

— А чи-чи не краще на його подіє— ра-ра... (заспівав).
«Разбойника благородного во єдинім часе...»

К у м

— Ні, ні! Тільки «милюсть мира» Дехтярьова! Милюсть мира найбільш він вподобав. Рибу, було, ловимо, а він «милюсть мира» тихенько співа. Сам казав — умліваю, ка, видіння божественні бачу, як зачую цей спів...

7

Старша
(на дверях)

— Папонька!.. Папонька йдуть!

Знялася тривога. Зарухались всі:

— Далеко?

— До двору доходять.

— Куме! Як же тепер?

— Може, починати? (бас).

— До-соль-мі-до! (тенор).

До кума всі обернулись. А він рукою, як булавою:

— Спокійно! Я тоді знак покажу... Курку ж убийте!
Кадильницю винесіть!..

8

Увійшов М а л а х і й. Став на порозі. Тиша. Тільки шелест очей.

К у м

— Чого, куме, став у порога?.. Хіба не впізнав? Це ж друзі твої посходились, зачувши, що ти сьогодні тікаєш.

М а л а х і й

(очи замріяні, з порога зійшов)

— Не тікаю, а йду.

К у м

— Це все одно — тікаєш.

М а л а х і й

— Ой, як ми не втямимо, навіть ще не бачимо, — яких прав, яких прав надавала революція людині! Істинно потрібні оновлені очі, щоб бачити їх.

— Це ж до чого, куме, хоч і знаю я?

— Хотів заборонити мені йти у подорож... А ще нач-раймил. Він, як і ти, куме, не втямить, що право на велику подорож дала мені революція...

— Так ти, значиться, йдеш?

— Іду, куме! Іду, друзі мої!

— Куди?

— Куди?.. У голубую даль.

С у с і д и

(як очерет об вітру — ш-ш-ш)

— Куди він сказав? Куди? Як?

К у м

(ударив Малахія очима)

— Не шуткуючи скажи, куди?

Т а р а с о в н а

— Люди ж прийшли на проводи, хоч їм скажи — куди?

М а л а х і й
(повінь мрійна в очах)

— Ах, куме, і ви, друзі! Якби ви знали — немов музику чую і справді бачу голубую даль. Який восторг! Іду!.. Між іншим, погасіть лампадик!

К у м

— Невже лампадик заважа тобі ткати.

М а л а х і й

— Не мені, а вам заважа він втікати з полону релігійного. Погасіть!.. Скоро вже місяць стане непотрібний — електрика ж! А ви з лампадиком...

К у м

— Запитання!

М а л а х і й

— І ладаном пахне... Як посміли кадити! Одчиніть вікно!

*Зворухнулась була Тарасовна, та кум її поглядом спив.
Помітивши це, Малахій сам одчинив вікно, погасив лампадика.*

К у м

— Спокійно! Запитання маю...

М а л а х і й

— Будь ласка.

— Тільки спокійно! Ти, куме, за соціалізм?

— Так.

— І навіть за кооперацію?

— А ти за лампадик?

— Спокійно! Раз я питаю, то прошу одповісти.

— Будь ласка, питай!

— Як ти можеш за соціалізм, тим паче за кооперацію стати, коли вся вона до останнього гудзика фальшива?

— Себто?

— Спокійно! Чому я набрав в епі радянської матерії й місяць не поносив, як вона полиняла, розлізлась, і це факт, як двічі два?

С у с і д и

— А правда! Голубого набереш на косинку чи там на прапор, гульк — а воно вже полиняло, аж біле.

М а л а х і й
(усміхнувся)

— Далі!

К у м

— Чому жінка купила радянського гребінця, нарочито з найкращого сорту, і хоч би сама чесалася, а то ж... (повернувся до всіх, як до свідків). Нінонька, дитя неповинне, ще й волоссячко, як льон (закивали всі головами — мовляв, знаєм). То чому, я питаю, з гребінця зразу аж три зубці випало, і це теж факт?

— Три зубці. Далі!

— Чому нитки гнилі, а панчохи на третій день рвуться, чом у бані не так чисто, як колись було? і лікаря не докличешся, хоч тричі помирай?

— Панчохи і баня. Далі!

К у м
(голосом гучним, як трибун)

— І чому вже третій рік, як весни нема, а все якесь недоуміння в природі: холодно, навіть сніг, і раптом — трах, бах, як у бані на вишній полиці!.. І це хіба не факт, скажеш?

Б а с і т е н о р

— Факт!

— Факт!

С у с і д и

— А факт!

— Авжеж, факт.

М а л а х і й

— Все?

К у м

— Нехай буде все, хоч таких запитань маю я мільйон.

М а л а х і й
(повінь в очах)

— Скажіть мені, чому я, ти, куме, всі ми до революції думати боялись, а тепер я думаю про все, про все?

К у м
(одійшов до канарки)

— Далі!

М а л а х і й

— Скажи, чому я мріяти боявся, хоч і мануло взяти торбинку, ціпок і пойти, пойти отак в далечінь,— я гнав ті мрії, а тепер... вільно беру ціпочок в руки, сухарів у торбу і йду...

К у м
(уципливо)

— Тікаеш. Далі!

М а л а х і й

— Скажи, чому я трепетав начальства, на службі, вдома навшпиньках ходив (*заходів навшпиньках*).— Отак, отак... Мухам дорогу давав, а тепер (*глянув чудно якимось на всіх*) пишу листи до раднаркомів України і маю відповідь (*вийняв листа, урочисто підніс голос*). Прочитай! (*Прочитай*). «УсСеРсР, Управління Ради Народних Комісарів, Харків, дата, номер. На ваші запитання канцелярія РНК повідомляє, що ваші проекти та листи одержано й передано до НКО та НКОЗ...» Який восторг! РНК України, Олімп пролетарської мудрості й сили, сповіщає мене, колишнього поштальйона, що мої проекти одержано... (*Трошки велично*). Мої проекти! От куди я йду. А на всі твої запитання, куме, є відповідь у моїх проектах. Як тільки їх буде розглянуто й ухвалено, тоді ти, куме, і всі ви, всі одержите всяку відповідь негайно. Негайно, кажу, і зараз рушаю. Любуню! Дай мені в дорогу сорочку й підштаники!

К у м

— Куме! Не ходи!

М а л а х і й

— Невже ж ти не зрозумів? Проекти передано на попередній розгляд... Невкоснительно треба поспішатись, боюсь-бо, що дещо в проектах наркоми не зрозуміють і потрібні будуть пояснення... Сорочку й підштаники! (*Та й вийшов у другу кімнатку*).

Принишкли всі.

Т а р а с о в н а
(*зашепотіла помертвілими губами*)

— Матінко божа! Куме! Сусідоньки! Рятуйте!.. Прочитай вас — рятуйте!.. Не пускайте, благаю!..

К у м

— Спокійно!.. Оdkрився... Так ось воно що! Тож він цілісінький рік щось писав уночі й на марки у мене позичав...

Л ю б у н я
(вхопилась за матір)

— Ой, мамонько! Хрещений! Страшно! Сьогодні, у церкві молившись, відчула — немов духом холодним подуло на мене... Глянула — в божих очах сум і тінь неминогого... Тінь неминогого.

Т а р а с о в н а

— Скинулось серце! Чую і я, що на смертну путь іде він...

К у м

— Спокійно! До ВеЦеКа, до РеНеКа возноситься. Вже гордість у голову вдарила, а ми раби і немов дурні... І це най кум! Ні! Не пустю! Не я буду, богом присягаюсь, як не поверну його назад. З дороги верну. Сам до ВеЦеКа вдарюся!.. От що: зараз, як вийде, я промову скажу, а ви, Мокій Яковичу, почніть «Милость мира»...

Т е н о р
(так і кинувся)

— До-до, соль, мі, до-до. Любо Малахіївно! На-ду-ду-ну! Ставайте до фісгармонії...

К у м
(рукою, знов як булавою)

— Спокійно! Не зразу, кажу! Порядок даю: перше — я промову скажу, далі канарка, «Милость мира», сльози і курка. Глядіть лишень не збийтесь! Я знак покажу,

Кожне пошепки собі повторило:

— Промова, канарка, «Милость мира», сльози і курка.

9

Увійшов М а л а х і й, готовий в путь. Кум заступив йому дорогу:

— Ти справді йдеш, куме?

— Іду, куме.

К у м

(глянув на всіх. Тихо)

— Промова. *(Голосно)*. Слухай, Малахіє,— не тільки ти, а всі, хто в домі сему суці! Гадалося нам, що доживеш ти безмалахольно свого віку і сконання життя вчиниш на руках у нас, у друзів, і ми за труною твоєю підемо, співаючи: «Святий боже, безсмертний, помилуй нас...» Дайте води! *(Випив, тяжко зітхнув)*. Спокійно! Гадалося, що цю промову скажу я над труною твоєю, або ти над моєю, бо це ж однаково, а вийшло не так. Не ту путь ти собі избрав і зрадив релігію, закон, жону, і діток, і нас, друзів та кумів твоїх... І куди ото ти взагалі йдеш, подумай тільки!.. Випийте води, Тарасовно!

Т а р а с о в н а

(випила води. Ледве вимовила)

— Я ж не виживу сама, помру я, Маласику...

Ще хтось хотів випити води, та кум, строго зиркнувши, графина заткнув.

К у м

— Та не вірю я, не вірю, що підеш ти на темну путь, бо хто ж, як не ти, найвірніший християнин був і на клиросі 27 год виспівав, а що вже святое письмо, то до букочки знаєш! Не йди! Тебе просить церковна громада, обрати на голову хочуть, і це факт...

Б а с , т е н о р , с у с і д и

— Фактично так, бо в неділю й збори!

К у м

— Як ідеш, то оглянься, подивись, як сумує жона твоя та й доньки похилились, немов вербиноньки над ставом у степу... Ти глянь, канарка — і та засумувала!

М а л а х і й

(підійшов до клітки. Замисливсь. Затаїли всі дух. Зняв клітку)

— Отак і я сидів, отак у клітці життя свого найкращі роки *(до вікна та й пустив канарку)*. Лети, пташко, і ти в голубую даль. *(Повернувся до всіх)*. Прощайте!

К у м
(показавши знак тенорові, до Малахія)

— Куме, не ходи, бо загинеш!

М а л а х і й

- Хай і загину!
- Заради чого, куме?
- Заради вищої мети.

Любуня заграла на фісгармонію, тенор руками, як крилами, махнув і залунало: «Милость мира жертву хваленія» (Дехтярьова). Малахій спинився, хотів щось промовити, та бас не дав: покрит усі голоси й фісгармонію, аж жили на шиї набрякли — вивів: «Імами ко Господу».

М а л а х і й
(болісно усміхнувшись, до кума)

— От і повимітав з душі павутиння релігії, а не знаю, чого мене спів цей так чудно тривожить...

Хор далі: «Достойно і праведно есть поклонятися Отцу, і Сину, і Святому Духу, Тройце єдиносущней і нераздельней...»

М а л а х і й

— Ще малим, пам'ятаю, на зелені у церкві святки, як співали це, уздрілось мені, немов за нашим містечком бог зійшов на землю, в царині ходить і кадить... Такий собі дідок сивенький у білій одежі, а очі сумні... Кадить на жито, на квіти, на всю Україну... (До сусід, до кума). Чуєте, бринить кадило і співають жайворонки.

К у м

— У неділю, куме, в церкві співатимуть оце «Милость мира» хіба так! Зоставайся з нами! (Узяв Малахія за руку, налагодивсь вже торбину з нього зняти).

М а л а х і й
(раптом зчувся)

— Пусти!.. Геть спів цей отруйний! Замовчіть!

К у м
(рукою)

— Співайте!

М а л а х і й

— А-а, це ти вмисне хористів церковних накликав, щоб мене співом оцим та ладаном знов отруїти. Так не вдається тобі це зробити! Бо дивіться — підходить до старенького бога хтось в червоному, лиця не видно і кида гранату.

Хор гримнув: «Свят, свят, свят господь Саваоф ісполнь небо і земля слави твоєя...»

Чуєте грім? Огонь і грім на квітчастих степах українських... Кришиться, дивіться, пада розбитее небо, он сорок мучеників сторч головою, Христос і Магомет, Адам і Апокаліпсис раком летять... І сузір'я Рака й Козерога в пух і прах... *(Заспівав щосили)*. «Чуеш, сурми загралі...» Сурми революції чую. Бачу даль голубого соціалізму. Іду! *(До жінки)*. Будь здорова і щаслива, старенька...

Т а р а с о в н а (заридала)

— Не йди, Маласику, бо вмру я отут!.. Прийде, прийде журба горбата та й сядеть в головах вночі... Засушить, задавить...

10

Раптом ускочила старша дочка з убитою куркою:

— Мамонько! Папонько! Курку нашу вбито!

Тиша нависла.

К у м

— Яку?

— Жовтяву ось, золотий чубок...

М а л а х і й (взяв курку. Обдивився)

— Хто вбив?

Д о ч к а

— Тухля Василь Іванович. Кийком у голову влучив...

К у м (до Малахія)

— Що, куме! Ще й з двору не вийшов, а вже вороги твої дибки пішли. То я б, тобою бувши, не подарував цього Тухлі довіку. Зараз би по міліцію і на суд...

Сусіди

— Авжеж, на суд треба!

Тарасовна

— Це ж золото, а не курка. Пам'ятаеш, Маласику, як ти її ще курчатком пшоняною кашкою годував, а воно попоїсть та на плечі хур-хур.

Кум

(побачив, що Малахій замислився)

— Кличте міліцію! Я за свідка буду. Люди добрі! Подивіться, яке варварство! Вбито неповинну курку, і за що?

Малахій

— Так. Це варварство.

Кум

— То клич міліцію протокола писати!

Малахій

— Ні, не треба... Протоколами зла не зруйнуєш і соціалізму не збудуєш. Цей злочин ще раз переконає мене, щоб я негайно поспішив до раднаркомів, щоб прискорити ухвалу моїх проектів... Бо головне ж тепер — реформа людини, і саме про це проекти я склав... Іду!

Кум

(уже й він розгубився)

— Куме, не йди! Пам'ятаеш, як ще школярами крашанки ми їли у страсну п'ятницю.

Малахій картузика на голову натяг.

Не йди, бо вдарю!..

Любуня впала перед батьком навколішки. Очима самими просила.

Малахій

— Зворушили мене, розхвилювали... Та не можу, до-ню, не можу, куме, зостатися, бо в сто крат дужче зворушений і потрясений я од революції.

Т а р а с о в н а

(тим часом примчала із кухні солодку бабку)

— Маласику! Ось я бабку тобі улюблену спекла... Не йди, Маласику! Така вже ж вийшла пуховита, запашна... І зірка, ось глянь, п'ятикутна з озюминок...

Ще тричі хитнувшись, пішов Малахій. Через силу ступав, немов видирався з болота. За порогом хода його стала вільніша. Випала бабка. Підогнулись ноги в Тарасовни.

Припала вона до розбитої миски.

С у с і д и

— І миска розбилась...

Т а р а с о в н а

— Не миска, сусідоньки,— це жисть моя розбилася... Заплакала тихо і тяжко. Доньки помліли. Любуня, мов статуя та,— скаменіла. Кум, одчинивши двері, дивився услід. І, як очерет той вечірньої пори, шелестіли сусіди:

— От уже драма! От вже коли виплакаться можна уволю!..

ДРУГА ДІЯ

1

*Задзвонили телефони в РНК УеСеРеР — то жалілись коменданти, що їм клопіт робить Малахій
Стаканчик:*

— Черговий секретар РНК? Дзвонить комендатура. Просимо директиви, товаришу, що ж робити з Малахієм Стаканчиком? Та з отим божевільним, що проекти пише. Третій тиждень ходить, день у день. І нехай би сам, а то ж узявсь других водити. Кого? Та, наприклад, хтось побивсь із жінкою, він того привів, хтось когось налаяв, він обох притяг, п'яний десь мочивсь в провулку, він і того ублажав прийти. Вимагав негайної на них реформи... Слухаю! Так. Так. Так. А як не послухається, то що тоді? *(Кинув трубку).* Оце директива!

Другий

— Що сказав?

Перший

— «Тактовно й обережно порадьте, каже, старому, щоб вернувсь додому. До ОВК написано, щоб було дано йому посаду...» Не pomoже бабі й кадило, коли бабу сказило!

Другий

— Ти думаєш — він божевільний?

Перший

— Коли він не божевільний, то тоді ти або я божевільний, інакше не може бути.

Другий

— Ет... просто чудій!

Перший

— А його проекти?

Другий

— І божевільного мало. Я чув, казали в РНК — просто наколотив чоловічок гороху з капустою, оливи з мухами, намішав Біблії з Марксом, акафіста з «Анти-Дюрінгом»...

Перший

— Ну, коли так просто, будь ласка,— тактовно й обережно порадь йому, щоб вернувся додому. Он він іде.

Другий

— Сам?

Перший

— Просто не сам. Зараз наколотить тобі оливи з мухами — і ти мусиш все це тактовно й обережно з'їсти.

Почувся Малахіїв голос:

— О люди, люди!..

Перший

(ухопився за голову)

— Чуєш?.. Починається!

Увійшов М а л а х і й з ціпочком. За ним розгублені, аж налякані, протовпились: дідок у дармовисі, з парасолькою, колишній воякний в галіфе, літня дама в брилику з тремтячим рожевим пером, накрашена панночка, бліда дівчина, застарений парубок.

М а л а х і й
(пропустивши їх)

— О люди, люди! — сказав Тарас (до комендантів).
І це у столиці! — додаю і я.

Д р у г и й
(під тон йому)

— Що трапилось, скажіть?

М а л а х і й

— Що? Перше, — перекажіть од мене привіт на пролетарський Олімп. Більш точно: наркомам і голові. Шановні соціальні батьки! Ждучи на ухвалу моїх проектів (вже третій тиждень), віншую вас з днем мого ангола. Чим розважите мене ви в цей наречений і святий день? Питаюсь, — чим, бо тінь журби української впала і мені на плечі: місяць пропав, пшениця погоріла, хазяйка вигнала з квартири...

Знявся гомін:

- Пшениця?
- Яка хазяйка?
- При чому ж тут ми?
- За віщо ж нас?..
- (Перебив хтось). Навіщо нас?..
- (Разом двоє). Приведено?

М а л а х і й

— А хіба я мало питань та проблем розплутав, розв'язав? Примітка: проблеми — це пломби, що ними запечатано двері в майбутнє. 1) Про негайну реформу людини і в першу чергу українського роду, бо в стані дядків та перекладачів на тім світі зайців будем пасти; 2) про реформу української мови з погляду повного соціалізму, а не так, як на телеграфі, що за слово уночі

правлять, як за дві слові — у, ночі; 3) додаток: схема перебудови України з центром у Києві, бо Харків здається мені на контору. Соціальні батьки! Ще раз нагадую: поспішіть з моїми проектами, найпаче з проектом негайної реформи людини. Наочні доводи негайності — ось вони (*показав пальцем на всіх, кого привів*). Один, два, три, чотири, п'ять, шість, сім!.. Учора п'ять було, завчора три...

Пер ш и й
(до всіх)

— Що скоїлось? За що він вас привів?

Знявся ще гучніший гомін.

— Ми самі не знаємо...

— Стояли біля церкви, гомоніли про се, про те, і раптом... (*Заметушився дідок*).

— Пардон! Цій дівчині млосно стало в церкві, отож я заскочила туди і вивела її на свіже повітря. Самі знаєте, який на Тройцю у церкві пікантний дух: березка, трава, квіти... (*Тремтіла рожевим пером дама*). Вивела її у холодочок, і раптом підходять вони (*на Малахія*): «Я вас веду в Раднарком». — «Мене?» — «Вас...» — «Будь ласка, — од церкви, кажу, не одійду, але в Раднарком, будь ласка!»

— Я стояв. Прийшла оця баба... громадянка... Про щось мене спитала... І раптом: ідіть в Раднарком!.. Дозвольте, — я член дітей, авіохему, житлкоопу і мене в Раднарком? За що? (*Вигукував, немов вигавкував, той, що в галіфе*). За віщо?

М а л а х і й

— За що?.. О люди! Ще зречено було в староіндійських книгах Рид-Вегах: не вдар жінчини навіть квіткою, а ви що зробили? (*На галіфе й дідка*). Ви напередодні соціалізму одштовхнули жінчину, вдаривши її зневажливим словом!..

Т о й, щ о в г а л і ф е

— Я? Ударив?

М а л а х і й

— Ви ж (*на даму й парубка*) ще гіршее вчинили, — ви біля церкви полювали на дівчину (*показав на білду дівчину*). О люди!

Д а м а

— Я? Я, навпаки... Я ж сама женщина!

Т о й, щ о в г а л і ф е
(розтривожено)

— Дозвольте, мс'йо! Я ударив? Кого?

М а л а х і й

— Кого? (До баби-прочанки). Об чім ви, гражданко, хотіли в їх спитати? Я бачу, ви із села прийшли.

Б а б а

— Еге... Прибилась, голубе. Люди сказали, що дорогу до Єрусалиму вже розгороджено...

М а л а х і й

— Вибачте і дозвольте перебити на слові: об чім ви в їх спитали?

Б а б а

— Чи не знають, є тепер дорога до Єрусалиму,— спиталась.

М а л а х і й
(до дідка й галіфе)

— А ви... ви що їй одповіли?

Д і д о к

— Ми?

Г а л і ф е

— Дозвольте — я?

М а л а х і й

— Такі Ви!, Де б сказати їй, що не до пробу тепер єрусалимського нам треба йти, а до Ленінового Мавзолею, до нового Єрусалиму плюс до нової Мекки,— до Москви, ви сказали: прохось, прохось, матінко,— зневажливо, прикро,— і кому, питаю? Женщині, селянці!

Г а л і ф е

— Жодного прикрого слова! Навпаки, я з дитячих літ військовий. Ввічливість — моя стихія! Ідеал!

М а л а х і й
(на дідка)

— А ви... Замість доказати їй і ствердити все вищесказане, що скоро, скоро, скоро прийде час, коли всесвіт заспіва Москві: святися, святися, новий Іерусалиме, слава-бо революції на тобі возсія — а ви сказали: одчепись! На біржу!..

Д і д о к

— Я ж не знав, що таких на Москву треба справляти.

М а л а х і й
(ще з більшим піднесенням)

— Ага! Він не знав!.. Наочні доводи кажу й показую далі (до блідої дівчини). Скажіть, будь ласка, і простіть на слові,— чим надили, на яке ремесло спокушали вас (показав на даму й панночку) вони сьогодні там, біля церкви?

Д і в ч и н а м о в ч а л а .

Не казали вам: трийцять карбованців на місяць, харчі добрі, навіть солодке, білизна, вбрання?

Д а м а
(затремтіла рожевим пером)

— Пар-дон, і як вам не соромно! (До дівчини). Скажіть, милонько, (до панночки) ти, Матильдонько, скажи, що я сказала, про що говорила, як вивели ми її, сердешную, з церкви. Дитя моє! — сказала... Матильдо, скажи, як я сказала?

П а н н о ч к а

— Дитя моє,— сказали ви, мадам Аполінаро... (сама закурила, затяглася димом). Дитя моє! Ви не з машиністочок, часом?

М а д а м А п о л і н а р а
(до дівчини)

— А ви як мені одповіли, милонько... Ну? Ну?.. (побачила, що дівчина мовчатиме, сама одповіла за ню, змінивши голос на молодий і скорботний). Ні, санітарка я,— сказала вона, дитя моє. Я тяжко, важко зітхнула і спитала... Матильдо, скажи, про що я спитала?

П а н н о ч к а

— У якій лікарні? Скільки заробітку?— спитали ви.

Аполінара
(за дівчину)

— У Сабуровці, вісімнадцять на місяць,— сказало дитя... То Матильдонька аж ойкнула... (До Матильди). Скажи, як ти ойкнула?

Матильда

— Ой! Та там же збожеволіти можна...

Аполінара

— Ойкнула Матильдонька, а я додала: сердешнее дитя моє!.. Колись і я отак сиріткою бідненькою, дівонькою бліденькою служила, служила, плакала, плакала,— аж поки... не виплакала собі долі... (До Малахія). Що, може, не так я сказала? Не така була наша розмова?.. Пардон, і будь ласка! Я знаю, що я казала і що іще казатиму...

Малахій

(пильнуючи кожного її слова, раптом рукою впинив)

— Більш точно: «Служила, служила, плакала, плакала, аж поки не плюнула отак... пху, та й пішла до одної мадамочки»,— сказали ви. «Ось і Матильдонька так, а подивіться — ви й вона, вона й ви»,— сказали, ще й показали ви, о жінчино!

Аполінара

— Я?

Малахій

— І надили, і спокушали велехитро, що є у вас їсти й пити, хорошенько походити, мило духовите, гігієна, шоколад...

Аполінара

— Матильдонько, скажи, чи ж я таке казала, душенько?

Матильда

— Навпаки і нічого подібного!

Парубок

— Я при тому був. Нічого такого і подібного не говорила ця гражданка мадам... Навпаки, хоть я їхнього соціального походження й не знаю, проте скажу, що поводження їхнее було з Олею, не треба вам Восьмого березня.

М а л а х і й

— Проповідують і пишуть — нема нічого поза класами, а я кажу — ось вам, ось вам позакласова солідарність злих *(до парубка)*. Та хто ж, як не ви перший, приступив з помаранчами до неї, як змій-спокуситель спокушав її під деревом біля церкви, щоб забула вона про Кирюшика і полюбила б вас, і хто, як не Оля, заплакавши гірко, розсипала ваші помаранчі та й побігла в церкву губити свідомість?

П а р у б о к

— Виходить, я її призвів до церкви? Ха-ха... Та я всю антирелігійну агітацію напам'ять знаю і навпаки весь час їй агітував, щоб вона кинула все і не боялася бога...

А п о л і н а р а

— А я її з церкви вивела.

П е р ш и й к о м е н д а н т

(підійшов до Олі — серйозно, чутливо)

— Скажіть, будь ласка, товаришко, вас справді вмовляли, улещували, щоб ви кинули радянську роботу і пішли... ну... на іншу роботу, чи що?

О л я

(по паузі)

— Ні.

Д р у г и й к о м е н д а н т

(звів брови)

— Ні?.. Так, може, хто-небудь нав'язливий був, образив вас словом, нечемно поведивсь?.. Скажіть по щирості, не бійтесь, за це, я запевняю, неприємності вам ані хто не зробить.

О л я

— Я й не боюся. Кажу — ні! *(Заметалився гнівом голос)*. І коли вже хочете знати, то найбільш мені упікся *(на Малахія)* він. Цілий ранок простежив за мною. Ну як мара та *(до Малахія, гнівно)*. Скажіть, чого ви стежили за мною? Навіщо?

М а л а х і й

— Не стежив, а стеріг од тих, хто іменно стежив і полював на вас.

О л я
(зл о й насмішкувато)

— Ви часом не були в божевільні?

М а л а х і й

— Двадцять сім год.

Рух. Захвилювалися всі.

О л я
(два кроки до Малахія)

— Що?.. Де саме?

М а л а х і й

— У своїй сім'ї.

О л я

— А я подумала — справді...

М а л а х і й

— Справді, Олю, бо ж сучасна сім'я — божевільня. Перший ступінь божевільні. Божевільний куток. Скорочено — божкуток.

О л я

— А любов?

М а л а х і й

— Це — мара! Голубая мара, себто — мрія... Бо хіба ж не вона, нездійсненна, привела вас сьогодні до церкви?..

Оля поникла. Малахій два кроки до неї.

І хіба ж не вони (на парубка й Аполінару показав), скориставшись з вашого стану, спокушали і надили вас вийти на розпутья жіноче, щоб грати на струнах універсального кохання?

О л я
(звела голову)

— Ні! (Рвучко повернулася і пішла).

П а р у б о к
(до Малахія)

— Га?

Аполінара
(кинулась була за Олею)

— Дитя моє! Олею! (Та Оля так глянула на неї, що Аполінара прикусила язика. Тоді обернулась та до Малахія). Будь ласка, ведіть її тепер ви! Будь ласка! Я маю собі заробіток... (До комендантів). Нарешті, я прошу зашити од таких і подібних натяків, та ще де — у Раднар-комі, Матильдо! (Демонстративно одійшла).

Матильда

— Я теж! (Одійшла).

Парубок

— Це ж наклеп! Провокація! (Одійшов).

Дідок

— Ну да ж... (Подибав і собі).

Галіфе

— І за що?.. (Одійшов).

3

А вже входив у комендатуру кум, небритий, суворий. За ним боязно ступала з дорожнім клучочком Любуна.

Кум

— Спокійно! Він тут! (Не хапаючись, мовчки дійшов до Малахія, став, подивився на його, поминув, повернувся, знов підійшов).

Перший комендант

— Ви в якій справі, товаришу, прийшли? До кого?

Кум

(Суворо глянув на коменданта, одійшов од Малахія, постояв, пождав, чи не озоветься він, чи не усміхнеться він, тоді втретє підійшов)

— Хоч здрастуй, куме, коли мовчиш, і я мовчу! (До комендантів і до всіх). Га?.. Трохи під машину не попали, і за це така стріча!

Л ю б у н я
(боязно наблизилась)

— Папонько! Мамонька... (Затремтіли губи, не могла далі вимовитись).

К у м

— Спокійно!.. Ну що ж, куме!.. Кланялась тобі жона твоя, а моя кума...

Л ю б у н я
(перемоглася)

— Кажали — проклену, Любуньо, як без папоньки вернешся...

К у м

— Спокійно! Кланялась, ридала, ще й переказала, що має три доньки: Віру, Надію, Любов (до всіх), мої хрещениці. (До Малахія). Віру та Надію вдома залишає, а Любов по тебе посилає.

М а л а х і й

— Тіні минушого, гетьте з очей! Гетьте з очей!

Л ю б у н я

— Папонько! (Хотіла щось сказати, та кум, води їй подавши, перебив).

К у м

— Випий, Любонько! Випий, хрещенице, бо вода, хоч і холодна, проте тепліша за серце і кров твого батька... (До Аполінари). Можна подумати, що він їй рідний папаша?

А п о л і н а р а
(тихо)

— Я спочуваю... Скажіть, він за кого тут служить? У якому чині?

К у м

— Він?.. Ніде він не служить. Навпаки,— хоч і повнолітній,— безпризорний він правопорушник. Три тижні, як із дому втік.

А п о л і н а р а

— Ага-а!.. Так он він хто!.. (До своїх). Він ніхто — ви розумієте?

Г а л і ф е

— Як?

Аполінара

— Він з дому втік, а дочка шукає...

Парубок

— Ага-а... З любовницею?

Аполінара

— Тільки так! Забрав гроші, усе чисто, а донька оце ось і догнала, ви розумієте? Ніякого права він не має, щоб водити нас по раднаркомах, тим паче допитувати... Ніякого права, і жодної хвилинки я тут не лишаюся. Матильдо! Альон додому!.. (До коменданта). Оревуар! (Пішла).

Матильда

— Я теж!.. (Пішла).

Парубок

— Я й подавно! (Пішов).

Дідок

— Хе-хе... Я теж (і собі подибав).

Галіфе

— За що? (І пішов).

Малахій

— Усе це, плюс попереднє, плюс — що втекли — ще дужче переконує мене, як потрібна негайна і тільки за моїми проектами реформа людини... (До комендантів). Де мої проекти?.. Півтора року носив я їх в голові, півроку писав і переписав к а л і г р а ф і ч н о, — де вони?..

Другий комендант

— Я вам уже сказав...

Малахій

— Негайно подайте їх на розгляд РНК! Щоб сьогодні подали! Чуєте? Ні, зараз подайте! Зараз! Чого ж ви стоїте? Хіба можна сьогодні стояти, коли ж ви самі бачили й чули, — отакее з людьми робиться, дарма, що навколо у радіо грають, пасуться трамваї, басує авто!

Другий

— Ось слухайте, дорогий мій! Ви витратили на писання двох прекрасних, скажу, надзвичайно серйозних проектів два роки?

Малахій

— Так.

— І ви хочете, щоб такі проекти та було розглянуто й вивчено (а їх треба серйозно й всебічно вивчити) за якихось два тижні?

— Це ж ви до чого?

— Бачте, треба більшого часу, щоб, приміром, держплан вивчив ваші проекти. То я б радив вам посісти яку-небудь посаду (між іншим, є директива Овикові дати вам посаду), ждати на ухвалу проектів, а тим часом, може, написати іще пару нових...

Малахій

(подумав, тихо собі усміхнувся)

— Гарзд! Я згоджуюсь.

Комендант

(зраділи)

— Так?

— От і чудесно! До речі, ось і доня ваша по вас приїхала...

Кум

— Не тільки хрещениця, і я, його кум!

Другий

— І кум. От разом всі й повернетесь на вашу округу...

Кум

— І я тебе, куме, як вернемось, ой і поздоровлю ж з днем твого ангола! *(До комендантів)*. Це йому сьогодні сорок сім годочків вийшло. *(До Любуні)*. А як там, подумай, вдома з приводу цього, як там сусідам і людям, що день ангола є, а самого чоловіка нема!

Малахій

— Згоджуюсь — з умовою: посаду мені тут, в столиці, в РНК. Хоть за швейцара, аби тут.

Комендант

— От тобі й на! Та що ви, голубчику! В РНК всі посади обсаджено, і швейцарська теж. Звільнити ж когось, щоб вас посадити — ви ж самі розумієте — ніяково, жи-ві ж люди сидять...

Малахій

— Я стоятиму... Дайте мені посаду стояти, коли всі сидять! Інакше Симеоном Стівником стану отут і стояти-му, аж поки РНК не розгляне моїх проєктів. Крім того, прошу вас не курити!

Другий

— Вибачте!

Малахій

— За цей плакатик боляче, — кричить, кричить, і ніхто його не слухає. А це ж РНК...

Перший

— Тільки ви не кричіть!

Кум

— Спокійно!

Малахій

— Мільйони дивляться з молінням на цю свою найвищу установу, на гору цю — преображення України, на нову Фавор, а ви ходите тут під плакатом і ламаєте першу найважливішу заповідь соціалізму — не кури!.. Ні, ще раз переконуюсь, що без моєї негайної реформи людини всі плакати — це тільки латки на старій одежі... Де мої проєкти? Я зараз саморучно подам їх голові РНК. Він зрозуміє, бо він бачить і чує, як шкодять революції люди, люди і люди.

Кум

— Наприклад, ти в першу чергу, бо куме, куме, хто ж, як не ти прийшов до товаришів, котрі спеціальні люди, в революції напрактикувалися, а ти їм заважаєш?

Малахій

(жодної на це уваги)

— Негайно потрібна реформа, найнегайніше, кажу, бо бачите, що робиться з людиною, бачите? (Показав на ба-

бу-прочанку, що закуняла на стільці і тихенько хропла). Бачите? Чуєте? Тільки що ввійшла у свій раднарком — і вже заснула! Наочний приклад до негайності реформи — ось... Покличте сюди голову РНК! Тільки, будь ласка, мерщій. Це буде цікаве й повчаюче видовище: найкращий син народу, голова РНК, розбудить у себе в комендатурі найтемніший елемент з того ж народу, в присутності реформатора з того ж таки народу... О друзі! Голову мерщій! До речі, й фотографа покличте!.. *(Замріяно).* Увійде голова, торкнеться її... Між іншим, скажіть, щоб не забув він булаву взяти, бо до голови треба й булави... Увійде, торкнеться булавою й спита: хто ти, громадянко, що прийшла й заснула?

Б а б а
(прочулася)

— Агапія Савчиха я! Підбилася, голубе,— йду в Єрусалим.

— Куди? — перепита голова.

— В Єрусалим або на Ахон-гору.

— Темна ж ваша путь, громадянко, й непрогресивна! — скаже голова.

— А темна, голубе! Така вже темна, що йдеш і не знаєш, чи є туди путь, чи нема — і ніхто не зна. Казали на селі у нас люди, що буцімто совіцька власть у турків гроб господній вторгувала і дорогу говільникам розгробила, та чи так же воно?..

— О люди, люди! — скаже голова і додасть вельми ввічливо: не до Єрусалиму тепер треба йти, а до нової мети.

— До якої ж, голубе?

— До якої? До вищезазначеної, великої, № 666008003, голубої мети... Тоді вернеться громадянка назад, на своє село, і, йдучи, проповідуватиме слово нове й благорасне.

А г а п і я

— Ні, я в Єрусалим обрікалася. Хату спродала і все чисто спродала, щоб тільки доставитись туди або на Ахон-гору, намальовану бачила — сяйво і божую матір на хмароньках — та щоб ото вернулась я?

М а л а х і й
(напівкріпко)

— Ой, вернися, громадянко,— скаже голова.

А га пі я

— Ой, не вернуса.

М а л а х і й

— Ой, вернися,— додам вже я.

А га пі я

— Ой, ні!

М а л а х і й
(гнівливо)

— Вернися!

А га пі я
(теж з серцем)

— Ні!

М а л а х і й
(з оприском)

— Раба ти!

А га пі я
(зраділа)

— У лаврі манахи колись так взивали: раба божа Агапія.

М а л а х і й
(одійшовши)

— Ой, раби ж!.. Як поночі в сливи, так вона в той соціалізм дивиться. Жаль, що не маю булави...

К у м

— Запитання!..

Малахій обернувся.

Тепер вже не до тебе, куме! (До комендантів). Запитання! Руба!

Д р у г и й

— Будь ласка! Руба!

К у м

— Та певже ж раднарками не мають сили погнати кума додому, хоча б етальним шляхом?

Д р у г и й
(здвигнув плечима)

— Нема за що.

К у м

— Як, нема за що?.. Адже ж чоловік утік із дому, у жінки (у куми) удар за ударом в самісіньке серце, дочки в непритомії. (*До Любуни*). Я вже думаю, хрещенице, чи не подохли там кури, бо хто ж за ними тепер нагляне, припустім — сьогодні, коли така спека і взагалі незручно в природі. (*Втерся хусткою, до комендантів*). До того ж усі сусіди, увесь народ у містечку зворушився, ходять отак і сам себе питається: «Яка ж це власть, що під нею батьки тікають з дому?»

Д р у г и й

— Подайте на його в суд.

К у м

— На такі ваші бюрократичні слова дозвольте сказати, що я невдоволений з Радянської влади!

Д р у г и й

— Що ж поробиш...

К у м

— Спокійно!.. Незадоволений і маю на це юридичне право... А втім, я не про це прийшов сказати раднаркомам.

Д р у г и й

— А про що?

К у м

— Ось писане прохання. Прося, прочитайте зараз і вголос при йому, при мені й при хрещениці.

Другий комендант почав читати тихо. То перший підійшов і дочитав уголос:

— «...на підставі програми Комуністичної партії про дарове державне лікування, з одного боку, і на підставі немовби слабого на голову отця нашого й кума, з другого, я й хрещена донька моя колективно клопочемось у раднаркомів, аби одіслати отця й кума нашого до божевільного дому на пробу, і якщо хоч трошки розуму в йому вбавилось, то...»

К у м

— Про що далі пишеться, то довоєнний аблакат сказав, що раднаркоми не мають права одкинути не тільки моєї, а й хрещениці просьби.

Л ю б у н я

— Тільки це не насправжки.

К у м
(перевив)

— Спокійно!

П е р ш и й
(дочитав)

— Гаразді Подумаєм...

К у м

— Подумайте!.. Тільки прошу вас — недовго думайте.

М а л а х і й
(до кума)

— Мене до божевільного дому? Мене? Та як ви смієте!
Мене народ послав.

К у м

— Брешеш, куме! Всі сусіди, увесь народ мене сюди
послав, щоб завернути тебе додому...

М а л а х і й

— Більш як сто сіл, хуторів, містечок я пішки про-
йшов, йдучи до Харкова, столиці УєСеРеР, на ногах моїх
ще й нині порох степових шляхів, із ста криниць та ко-
лодязів, спочивавши, пив я воду і з народом гомонів...
Я делегат!

К у м

— Брешеш! Ти з дому втік!

М а л а х і й

— Я всеукраїнський делегат, куме!

К у м

— Навпаки, хоч скоро вся Україна делегатами стане,
ти ж і я — ніколи в світі! Отож ходім краще додому,
кажу.

М а л а х і й
(до комендантів)

— Вимагаю: вигоньте його — це раз! і негайно поклич-
те сюди голову РНК і всіх наркомів — два. Я сам беру-
ся, зараз отут на Агапії покажу вам, як треба робити
негайну реформу людини. Ну?.. Чого ж ви стали?

К у м

— І я вимагаю! Не тільки я, хрещениця ось, кума там, а за сусід, за народ я вже говорив, як він ходить і вимага... Негайно пошліть його туди!

М а л а х і й
(ображено, велично)

— Мене? Реформатора? (Підійшов до телефону). Станція? Перекажіть там голові РНК і всім наркомам, хай попричеплюють значки до петельок і йдуть в комендатуру на раду — негайно. Чуєте?.. Порядок денний: доповідь реформатора Малахія про негайну реформу людини з наочним показом на Агапії — така даль голубая сьогодні, а вона стоїть та соняшник лускає... Не перебивайте! Хто там перебиває?

П е р ш и й

— Товаришу реформаторе! Прошу до порядку!

Тільки одвів Малахія, кум за телефон.

К у м

— Товариші раднаркоми! Не слухайте його! Не слухайте, кажу, бо хіба ж не бачите, що він несповна розуму став. Младенці в голові... Та не перебивайте ж!..

П е р ш и й

(одібрав телефона, подзвонив)

— Алло... Трапилась маленька трагікомедія... Це ті самі, що з Учорашнього прийшли... та ні, з містечка Вчорашнього... Ні, не п'яні... Трошки згодом все це виясниться...

Увійшов кур'єр.

П е р ш и й
(до Малахія)

— Зараз дзвонили сюди з РНК, просили, щоб ви прийшли до заступника голови.

М а л а х і й
(зрадів)

— А що, куме!.. (Велично). Подзвоніть і перекажіть йому — іду. Ні, краще пустіть мене до телефону, я сам подзвоню. Однині між мною й урядом жодного посередника. Годі!

Перший

— Він одійшов уже од телефону. Між іншим, просили, щоб ви прийшли негайно. Вас ждуть на дачі РНК.

Малахій

— Який восторг! Іду!.. Між іншим, збирайтесь і ви, Агапіе. Я появлю вас заступникові голови РНК як наочний довід до моїх проектів...

Агапія

— Може, він скаже, чи є тепер дорога до Єрусалиму?

Перший

— Просили конфіденціально. Розумієте?

Малахій

— Ага! То тоді ви, Агапіе, зостаньтесь поки що тут... Я скоро вернуся... А куди ж іти? Куди?

Перший

(написавши пакета, дав його кур'єрові)

— Ось вас оцей товариш проводить... *(До кур'єра)*. Будь ласка, одведіть товариша реформатора на Сабурову дачу.

Малахій

— Дякую! *(Пішов за кур'єром, показавши кумові дулю)*.

Кум

— Куди ж ви його?

Перший

— Як ви просили — психіатрам на освідчення.

Агапія

(наблизилась до телефону, боязливо взяла трубку та нишком)

— Товариші! Прося ж я вас, як би мені до Єрусалиму доставитись.

ТРЕТЯ ДІЯ

1

Закрякали, закружляли над Малахієм у саду в Сабуровці грайворони дзюбаті. Загомоніли, закричали кругом його хворі:

— Гей, чорні! Помовчіть!.. Тож не встиг ще бог світ сотворити, як вони небо вкрили і поклювали першу золоту зорю, із сонця решето зробили... Темно мені й холодно!.. *(Сумно кричав на грайворонів один і звертався до Малахія)*. Реформуй сонце!

М а л а х і й

(рухом голови й рук своїх показав)

— Реформую!

Д р у г и й

(весь час напружено до всього прислухаючись, таємниче шепотів)

— Тихо, благаю вас.

2

Підійшла санітарка Оля, а за нею застарений парубок — санітар.

С а н і т а р

— Олю Манойловно!

О л я

— Я вже сказала...

— Олю!

— Одчепіться!

— Він же вас увів у неславу, а я зовсім другу любов маю на мислях... Прийдіть, а то я до вас прийду.

О л я

(одійшла)

— Я місцькомові скажу...

П е р ш и й х в о р и й

(до Малахія)

— Це професор напустив навмисне їх у сад, щоб вони клювали мені голову... Оєь глянь, як уже поклювали... *(Став навколішки)*. Вижени їх!

М а л а х і й
(одним рухом)

— Вижену!

3

Підійшов третій. Він увесь час змігав щось біля себе.

Т р е т і й

— Позамітайте крихти! Дивіться — накришили...

4

Прибіг четвертий з жовтою квіткою.

Ч е т в е р т и й

— Бачили Олю! Вона сьогодні чарівна. Вона — прекрасна. У неї така ніжна й запашна полова залоза (*понухав квітку*). Такої я ще не бачив, хоч і мав любов...

П е р ш и й

— Вони й залозу поклують!

Т р е т і й

— Хай клюють, аби не топтали...

Д р у г и й
(трепетно)

— Тихо!.. Почують.

Ч е т в е р т и й

— Мав любов з дівчатами, жінками, бабами... Пригадую, де це було. Вперше у кухні, потім в коморці, на кладовищі, в церковній ограді — росяна трава і дзвони, ще й досі дзвони, білий фартушок, гострий молодик з правого боку...

Т р е т і й

— Це на крихтах, на хлібові!..

Ч е т в е р т и й

— Заждіть! Разом сто сім жінок за п'ятнадцять років, чотирнадцять тисяч, п'ятсот тридцять... тридцять...

Пер ш и й

— Поможіть їх розігнати! У-у-у...

Закричавши тужно, став бігати й підстрибувати. За ним побігли другі, кожен із своїм рухом, вигуком або піснею.

5

Підійшов санітар. Четвертий до нього:

— Ви бачили Олю?

Санітар

— Он туди йди! Вона там... *(Показав у другий од Олі бік).*

Четвертий

— У неї прекрасна й запашна, як троянда, полова залоза — я бачив...

Санітар

— Де ти... бачив?

— Я сидів отам в кущах... А вона підійшла...

— Ну?

— Рвала квіти...

— Ну?

— Нахилилась...

— Ну-ну?

— Я й побачив... На нозі, біля коліна... А вночі вона прийшла до мене і, якби не кішка...

— Яка кішка?

— Та, що й цієї ночі знов привела мені трое котят... Скажіть, яке має право та кішка нявкати всім, що котята од мене...

— Ну, вже поблудив... Отуди йди, до всіх...

Четвертий

(одійшовши)

— Що прокинувся уночі, а вона вже з котятами і нявкає, нявкає всім: няв-няв-няв...

6

Підійшла О л я, щоб заспокоїти четвертого.

Санітар заступив їй дорогу:

— Інтелігентик оцей каже, що ви приходили до його вночі.

О л я

- Щодня йому гіршає.
- А може, цьому й правда?
- Що?.. Боже мій! Трохиме Івановичу!
- Я не винний, бо ще й не такий на вас поговір може вийти.
- Поговір?
- Знаю я про все, Олю,— як і де гулялося вам, і як морозивом Кирюшика годувала, та як постіль квіточками посипала, сорочечку білу скидала...

О л я
(хитнулась)

- Неправда!
- Неправда? Та я про любов про вашу все чисто знаю і навіть можу сказати, якого числа уночі ви прив'язали Кирюху до себе косою і такечки спали...
- Як же це... ви дознались! Боже мій! Хто вам про це сказав?
- Хто, питаєте?
- Скажіть!..
- А гарнесенька ви зараз. Цей сором вам дуже личить, їй-богу. Очата, як дві небесні планети, і так далі...

О л я
(самими губами)

- Хто?
- Про морозиво пташка розповіла, бо на дереві сиділа і все чисто бачила, про постіль та квіти нетля-метелик, ну а про косу — муха-ха-ха. Ну, ну... Я шуткую, бо що таке му-ха? Дурна комаха-ха-ха...
- Що ж тепер мені робити?..
- Не що інше, як плюнути на Кирюшика, бо все одно з другою вже крутить любов.
- На любов свою хіба можна плюнути?
- Як не плюнете — піде поговір...
- Трохиме Івановичу! Невже ж ви хочете мене перед усім світом на поглум виставити, щоб згоріло в мені серце. Що я вам зробила?
- Нічого. Проте я хочу, щоб ви зробили мені любов, бо я вже знемігся без неї... Чуєте?.. Пора вже подумати й про мене.

О л я
(заломила руки)

- Скажіть, як ви дозналися?
- Про що?
- Ну... про морозиво, постіль, квіти?..
- Я ж уже сказав: пташка, метелик, муха...
- Трохиме Івановичу! Скажіть!
- А попросіть!
- Трохиме Івановичу...
- Попросі!
- Ну, милий! Скажіть!

Санітар її за руки притяг до себе.

О л я

- Пустіть!
- Ну-ну... Не норовися!
- Не давіть мені руки!

7

Тяжко зігнувшись та міцно стиснувши руки, наблизивсь п'ятий хворий:

- Поможіть!

С а н і т а р
(до Олі)

— Оцьому ввижається, немов носить він на плечах величезного удава, що хвіст його волочиться десь по той бік світу... А любов моя без взаємності ще гірш за того удава, бо давить не руки, а серце... Отак! Отак!

О л я
(скрикнула)

- Не мучте!

П' я т и й

— Не можу! Знемігся! Зараз впустию. Зараз буде катастрофа. Поможіть!

С а н і т а р

- Він сказав... Кірюха.

О л я

- Він!..

П'ятій
(до Малахія)

— Не можу задавити... Це ж удав — всесвітнє зло. І тільки я впустию його — він задавить увесь світ... Поможіть!

Малахій
(рухом руки)

— Поможу!

Оля

— Невже він?

Санітар

— Ще не вірите?.. У вас тут (показав на спину) родинка. Так? (Показав на груди). А ліва трошки більша за праву... Так? А ви любите, щоб усе (зашепотів про щось в ухо).

Оля

— А він не казав вам, що тепер у мене тут... од його дитина?

Санітар

— Дурниця! Подвійний аборт: Кирюху із серця, дитину із черева — от і вся проблема.

Оля

— А про свою хворобу не казав?

Санітар

— Про яку хворобу?.. Та ви шуткуєте, Олю Манойловно!

Оля

— Хочете пересвідчитись?

Санітар

— Ну-ну... Це він на зло мені, за ті гроші... От же паскудник, га! А ви чого зразу про це не сказали... Хіба так можна гратися!.. (Пішов).

Оля упала і тяжко заплакала.

П'ятій

— Зараз буде катастрофа! Пускаю! Поможіть!

М а л а х і й

(непомітно стеживши за санітаром та Олею, заходив, захвилювався, як ще ніколи)

— Негайно... Негайно потрібна реформа людини!.. Зараз, кажу, або вже ніколи! Разом з цим пересвідчуюсь, що ніхто, окрім мене, такої реформи не зробить... Так. От тільки не знаю, з чого почати... Вихор думок, голубих, зелених, жовтих, червоних... Як їх багато! Ціла метелиця! А найбільш голубих, і вони, по-моєму, найкращі та найпридатніші будуть на мою реформу. Треба ловити їх... Ось одна! Ось друга! Ось третя. Немов метелики, а дивіться, що з них виходить!

У хворій його уві з'явилися, розквітнули дивовижні проекти, реформи, цілі картини. Спочатку з голубих коливань і метеликів збіглися, закрутилися якісь голубі кола з жовтогарячими центрами, забринів спів «Милость мира» Дехтярьова, перемішаний з Інтернаціоналом, брязкотом кадила та з трелями жайворонків, по тому вималювалось таке: десь у голубій РНК голубі наркоми сидять і слухають його доповідь про негайну реформу людини. Плещуть в долоні, схвалюють і вітають його, він далі показує наркомам наочно, як треба реформувати людей. По черзі до нього підходять: дідок у дармовисі, колишній військовий в галіфе, дама, Агапія, санітар, божевільні. Він накриває кожного голубим покривалом, повчає, переконує, потім робить магичний рух рукою, і тоді з-під голубого покривала виходить оновлена людина, страшенно ввічлива, надзвичайно добра, а н г е л о п о д і б н а. Далі ці люди, багато людей і він на чолі їх, з червоними маками та з жовтими нагідками йдуть у голубу даль. По дорозі бачать — стоїть гора Фавор, Оля несе яблука святити, люди співають їй «осанна», тільки якось по-новому. По тому в голубому мареві маячить якийсь новий Єрусалим, далі голубі долини, голубі гори, знов долини, голубі дощі, зливи і нарешті голубе ніщо.

8

Очувся Малахій. Олі вже не було. Навколо ходили й кружляли хворі.

М а л а х і й

— Ага... На підставі вищепобаченого (взяв пучку землі, поплював, розтер і помазав собі лоба) помазаюся

народним наркомом (*гучно*). Сповнилось! Слушайте всі, всі, всі!.. В ім'я голубої революції я помазавсь народним наркомом...

Д р у г и й

— Тихо! Я бачив, у траві верблюжі вуха ростуть.

М а л а х і й

— Хай ростуть!
— Вони ж слухають.
— Прекрасно!
— І переказують!
— Кому?
— Всім...

М а л а х і й
(*звів голову*)

— Прекрасно! Гей, верблюжі вуха! Перекажіть всім, всім мій перший декрет.

Х в о р і
(*поміж себе*)

— Всім, всім, всім.

М а л а х і й

— З ласки великої матері нашої революції я помазавсь народним наркомом. Анкета моя: ціпок і торбина сухарів; родинного стану я зрікся, пішки пройшов увесь стаж попередній, воду я пив із ста семи криниць; нарком без портфеля; зовнішні ознаки та клейноди мої: червона лента через ліве плече, ціпочок і сурма, для українців бриль і на великі свята корона з соняшника в руці. Народний нарком Малахій. Ні, не так... Народний Малахій, в дужках — нарком. Скорочено — Нармах... Ні, Нармахнар.

Х в о р і

— Народний нарком. Нармахнар появився.

Х т о с ь
(*став навколіна*)

— Виведи нас звідси!

Х т о с ь
(*захвилювався*)

— Він самозванець, не вірте!

Третій

— Коли ти велике начальство,— прикажи, щоб хліба святого не кришили. Хай крихти позбирають. Отож од таких і голод. Думка була весілля справляти, коли гульк — і молода, і мати весільна на баштані посохли... А замість кавунів дитячі голови посходили. Що крику, що плачу, кажуть...

М а л а х і й

— Прикажу! Виведу! Всі-бо ваші просьби, заяви у серце кладу. До речі — мій другий декрет... Всім, всім, всім... Негайно скасувати всі портфелі й теки. Коли ж урядовці питають, куди їм складати заяви та скарги, відповідь дайте: одніні всі скарги народні, заяви і просьби носіте: 1) в голові; 2) в передсердечних сумках — ніже ні в портфелях, ні в теках. Народний Малахій, нарком. Скорочено — Нармахнар. Харків. Вілла Сабурова.

Х в о р і

— Виведи нас, Нармахнаре!

М а л а х і й

— Виведу й поведу! Поведу туди, де зоріє небо й голубіє земля, де за обрієм співають на золотих сідалках голубі будимирі соціалістичні півні...

Х в о р і

- Нас не пустять!
- Не вірте йому!
- Сторожа не пустить.
- Небесні два сторожі й квочка не пустять.

М а л а х і й

— Я вам скажу таке слово, що пустять,— пароль такий, що й мур розваля... Підходьте по пароль!

Х в о р і

- По пароль!
- По пароль!
- По пароль!

М а л а х і й
(кожному тихо)

— Голубі мрії...

Хворі

(повторивши той пароль, кинулись до муру)

— Так виводь нас! Веди!

М а л а х і й

— Лізьте!

Хтось з хворих

— А як піймають?

М а л а х і й

— Не впіймають!.. На сторожі коло вас сам нарком народний. Лізьте, кажу!

Подерлися, перелізли хворі через мур.

Малахій переждав останнього, тоді поплював на руки:

— В ім'я соціальної матері нашої революції *(поліз і собі)*.

9

О л я

(прибігла)

— Стійте! Куди ви?

М а л а х і й

(з муру)

— Не закудикуйте! Хіба ще й досі не зрозуміли? Обійти треба кожну хату, межу і завод, щоб кожному преподати голубії мрії...

— І вам не сором перелазити через мур! Злізьте!

— Народний нарком має право перелазити через всі тини на Україні, через всі мури й паркани. Це моя прерогатива.

— Прошу й благаю вас — злізьте.

М а л а х і й

— Гм... Вона просить *(зліз з муру)*. Коли хто-небудь з бідних і покривджених попросить, щоб народний нарком повісився, він мусить і це негайно зробити... Бачте, Олю, народний нарком уважив вашу просьбу, тепер уважте ви мою. Пустіть мене туди.

— Куди?

— Туди, до всіх, а перш — до гегемонів.

— Побудьте ще трошки у нас, відпочиньте, а тоді й підете собі...

— Олю! Невже ви маєте мене за божевільного.

— Ну, от ще... Та ніхто, ніхто не має вас за божевільного.

М а л а х і й
(проникливо)

— Олю! У вас очі такі чисті й прозорі, що навіть тінь легенької неправди я бачу на дні їх і читаю — авжеж, божевільний.

— Та ні! То вам так здається.

— Щоб знали ви, Олю,— я не божевільний. Вийшла, як це трапляється, малюсінька помилка. Угадайте, яка?

— Не знаю... Скажіть!

— Малюючічка. Провожатий помилився — де б вести мене на віллу РІІК, а він на Сабурову віллу одвів. От і все. А Оля повинна помилку цю залагодити, пустивши мене...

— Ні-ні! Я не можу! Попросіть професора. Він розумний і добрий, він вас огляне... І взагалі вас скоро випустять. Я чула, вас тільки на освідчення прислали... Та хіба вам погано тут? Дивіться — зелено як, квіти, повітря яке!..

— Не голубе! Ах, Олю! Од вас тепер залежить, щоб оновилася людина і земля у просторах блакитних, як лебідь біла на тихих ставах, музично і вільно попливла...

Десь за садом загув лунко заводський гудок.

Малахій так і скинувся:

— Чуєте?.. Туди, туди,— до гегемонів!.. І божевільним справді буду, коли спізніюсь і не поведу їх за собою...

О л я

— Ой боже! Гудок у заводі — дванадцять годин. Зараз на сніданок... А де ж другі... Де вони?

М а л а х і й

— Вони вже пішли.

О л я

— Справді? Пішли снідати?

М а л а х і й

— Так. На голубе снідання пішли.

О л я

— Так ходімо ж і ми. Мерщій! (Пішла).

*Малахій пішов був за нею. Скоро вернувся — сам.
Взявся лізти знов на мур. Завагався:*

— Ні... Вона мене просила.

10

Оля
(повернулась)

— Наркоме!

М а л а х і й

— Не бійтесь! Я ж відступивсь і здавсь на вашу просьбу. Проте я маю вас переконати, Олю. Я мушу першій вам преподати голубії мрії, тим паче, що в очах у вас вони ще не зів'яли, бринять, а як коли, так їх там ціла повинь. Я з вас почну...

— А я покличу санітара.

— Олю, я навколіна стану, осьь... До ніг вклонюсь, молитиму, пустіть...

— У вас температура, наркоме. Вам треба лягти.

— Навпаки, мені треба встати. Олю, хвилинку... Ви тільки зважте, що дадуть мої проекти вам особисто. Бо хто-хто, а ви колишете завжди голубі мрії. Не пустите ж мене — доведеться, чорний очіпок надівши, однести їх на гробки.

— Гукають.

— А пустите — він вернеться.

— Хто?

— Кирюшик.

— Не вернеться.

— Згідно з проектами моїми — вернеться. Невкоснительно. Уночі зимою...

— Гм... А чом не весною?

— Зимою. Ви, Олю, засвітивши каганець самотності, прястимете нитку жіночого смутку. А колиска рип-рип, а в колисці дитя хлип-хлип, — мати Оля горювальниця пісню співатиме, оту саму, як її... (заспівав): «Ой спи, дитя, без сповиття. Поки мати з поля прийде та принесе три квітоньки: одна буде дрімлива, друга буде сонлива, а третя — щаслива...» (Нахилився до Олі) у Олі сльози?..

Оля
(крізь сльози)

— Ну, а далі що?

М а л а х і й

— Зимою вночі. Метелиця буде по всіх степах, по всіх світах: гу-гу-у. Коні в степу тупу, тупу,— то з походу революційного їхатиме він...

— Хто?

— Згідно з проектами — Кирюшик.

— Так?

— Невкоснительно. У віконця стане, тихенько постукує: «Одчини, дружино Олю, товаришу вірний...» (*До Олі*). Оля?

О л я
(*тихо*)

— Одчине...

М а л а х і й

— Засніжений, заметений у порога стане: — «Драстуй»,— скаже. Тоді Оля у відповідь (*заспівав з відомої солдатської пісні, одмінивши трохи слова*). «Драстуй, драстуй, милий мій, пожалуй у хату...» Тоді скаже милий: «Олю, оновлений після реформи людини, спокутавши гріхи свої перед тобою в походах і боях за голубосяїні мрії, я вернувся до тебе, прости мене...» Оля скаже...

О л я
(*замріяно*)

— Прощаю! Прощаю!

М а л а х і й

— Тоді милий посадовить свою Олю коло колиски... Отак (*посадив Олю на пні*). То на неї любо гляне, то на милее дитя, то к серцю пригорне, то в очі загляне, то ноги цілує святі у чашечки похололі... Оля плаче?

О л я

— Ні... це я так, дурненька (*замріяно*). Ох, як же я нагорювалася, тебе ждучи, милий!

М а л а х і й

— Це все відбудеться згідно з моїми проектами... Я маю поспішати, Олю. Я йду.

О л я
(*замріяно*)

— Ідіть! Ідіть!

М а л а х і й
(виліз на мур, сів)

— Ходімо разом, Олю. Я появлю вас РНК як найкращий наочний приклад моєї негайної реформи...

Близько почувся санітарів голос: «Олю Манойловно!»

О л я

— Кличуть!.. Тікайте!

М а л а х і й

— Не тікаю, а йду! Жду вас, Олю, на свято оновлення нашого українського роду, що відбудеться двадцятого серпня за новим стилем, по старому ж на Спаса. Подробиці: бой конфетти, серпантин і тощо у моїх декретах...
(Скочив — і за мур, потупотів десь).

І І

С а н і т а р
(прибіг)

— Олю Манойловно, там прийшли по Стаканчика його родичі (подивився кругом). Та де ж він?

О л я

(заступила те місце, де переліз Малахій)

— Не знаю.

С а н і т а р
(підозріло)

— Як так не знаєте? Та я черговому лікарю рапорта напишу, як і хто гуляє з хворими в куцах, а тоді — не знаю... (Оля мовчала). Ви набрехали на Кирюху: ніякої хвороби, каже він... (Оля мовчала). Де Стаканчик?.. А хворі всі де?.. Може, повтікали?

О л я
(очутилась)

— Хворі? Вони он...

— Де?

— Пішли снідати, і Стаканчик.

— Нічого подібного, там їх нема.

— Та он вони, хіба не бачите, за ріг зайшли...

Санітар побіг. Десь близько почувся тривожні голоси: «Хтось випустив хворих! Хворі втекли!» Оля перелізла через мур.

*Біля канцелярії стояли, ждали кум і Любуня.
Хвилювалися.*

Любуня

— Аж не віриться, що зараз папонька вийдуть, що зараз повезем його додому... Боже! Що вже находилися, що напросилися, а що наговорилися... Невже, хрещений?

Кум

— Спокійно! Хоч і сам я ой хвилююсь... Ось приклади, хрещенице, руку ік серцю...

— Ой!

— Та ні... До мого серця.

Любуня приклала руку до кумового серця.

— Як?

— Ой же б'ється!

— Не серце, а ступа. Чуєш? Гуп-гуп, гуп-гуп. Сильно хвилююся я (*по паузі*). Ще б пак не хвилюватися, коли вже зараз бачу: верба ось, Загнибогина гребля, шу-шу — очерет... Кум сидить — і я сидю, кум вудить — і я вудю. У природі й біля неї тихо, ясно. Коли — дз-з-з, цім-м... Куме, комар! А кум: га-га? Ляп себе по лобі...

Любуня

— У папоньки завжди після рибальства увесь лоб у гулях.

Вийшов санітар:

— Це ви прийшли по хворого Стаканчика?

Кум

— Не тільки ми, а й дочка його ось...

Санітар

— Його у нас вже нема.

— Як так, нема?

— Він утік.

Кум остовнів. Любуню спазми взяли:

— Ой...ой...ой...

К у м

— Не кричи, бо я вже нічого не чую *(до санітара)*. Скажіть, ви мене вдарили?

С а н і т а р

— Я?.. нічого подібного.

К у м

— А чого ж мені в голові загуло?

Л ю б у н я
(знов узяло її на спазми)

— Утік...

К у м

— Не кажи!

— Утік...

— Не кажи цього слова!

Л ю б у н я
(заплакала)

— Уті-і-к...

К у м
(до санітара)

— Запитання!

— Будь ласка.

— Коли утік?

— П'ятнадцять хвилин тому... Та ви не турбуйтеся: **раз** подзвонили до міліції, зараз його вловлять...

— Спасибі,— тепер уже не вловлять.

— Ви так думаєте?

— Не вловлять. Як судився за півня з сусідою, то три роки, аж поки не висудив...

— До чого ж тут півень?

— А до того, молодий чоловіче, що характер у кума така. Раз уже почав тікати — до смерті тікатиме. Розумієте?

— Нічого не розумію.

— Як не розумієте! Він у вас тікає, а ви не розумієте! А як я подам у суд і навіть на раднаркомів, що не встерегли кума, що він утік і може чорзна-що наробити... Бюрократи ви всі після цього!.. А втім, ви тепер нам не потрібний, молодий чоловіче... І взагалі краще б ви ударили мене з дванадцятидюймової гармати в самісіньке мое серце, ніж прийшли з таким повідомленням... Ідіть, бо не могу на вас дивитися!

Санітар

— А я кажу — міліція вловить. Навідайтесь завтра (пішов).

Кум

— Сяду тепер та посумую... Засмутюся, зажурюся за кумом. Ех, куме, куме! Любив тебе, шанував, як брата рідненького, у серці носив і доносивсь — до музолів... (По паузі). А посумувавши, скажу: шабаш! Додому, Любонько, і навіть негайно!

Любуня

- Без папошки?
- Не тільки без папоньки, — без кума.
- Хрещений!..
- Додому!
- Хрещений!..
- Шабаш!
- Хрещений! Як же ми без папоньки на очі появимось?
- Прийдем уночі.
- Мамонька ж прокленуть мене... А вам до церкви як, на базар? Скрізь питатимуть, чом без кума вернувся?
- Не піду я до церкви... А втім, чого я хвилююсь, коли я постановив: прийти, захворіти і вмерти...
- Не можна без папоньки.
- Можна — не можна, годі, кажу!
- З ким же тепер рибу ловитимете?
- Сам!
- А не можна, не можна без папоньки... Хто в дамок сяде з вами, хто про політику?
- Сам!
- А з ким «сади мої зелененькі» заспіваєте?.. А як же на Різдво, на Великдень?..
- Сам! Сам заспіваю, сам занедужаю, сам і помру! Сам!
- Хрещений! Згадайте, як на ваші йменини ви папоньку додому вели та й заблудились на своїй же вулиці, й якби не Полкан наш, то б і не знайшли воріт...
- Не згадуй, бо хіба я кажу, що кум поганий чоловік? Кажу я так? Кажу?
- Ні.
- Музолі у серці од любові й досади. Хто ми, кум і я? Хто? Хлопчики-пійонерчики, що наввипередки побігли, чи до гробу вже підходимо?.. (По паузі). Він буде по наркомосах усяких бігати, до Вецека скакатиме, а я буду

останніх поросят продавати, щоб його завертати додому?.. Годі! Додому!

— Я не поїду, хрещений.

— Що?

— Я сама шукатиму. Знайду, приведу — щастя, не знайду...

— Загинеш!

— Не знайду — загину... Сама собі смерть заподію.

— А як твоя мамонька, а моя кума, хрещенице, та вже хвора лежить і навіть помирає... од тифу?

— Мамонька, як благословляли мене в дорогу, да руки мені цілували, сльозами поливали, просили, молили, кляли, щоб я без папоньки не верталась.

— А як твої сестри Віруня й Надюня і собі лежать, на малярію ослабли, ніхто води не подасть і нікому компреса на нещасний лоб накласти?

— Не можу! Тоді ще, як у церкву заскочила та молилась, тоді ще відчула, що доля нас розлучить.

— А як там без тебе всі квіти на вікнах посохли і в палісаднику посохли?

— Сон мені щоночі, хрещений: одна я немов, один на степу плету вінок з васильків та нагідок, а вони сухі немов, сухі — як ото мертвому в голови кладуть... Доля віщує, її не обійдеш, хрещений.

— І курчата без води заливаються, а квочка не зна, що далі робити, де води шукати.

— Хрещений!..

— І після цього не йдеш?

— Ні!

— Ага! Так ти хочеш показати, що в тебе папоньки-на характер... Дак знай же, знай, що й я не абищо і маю характер, твердішую втричі за кумову й твою. Прощай! *(Одійшов. Посварився)*. Одумайся! Загинеш! *(Любуня мовчала. Кум насунув капелюха)*. Загинеш, кажу!

ЧЕТВЕРТА ДІЯ

1

Здивувались робітники на заводі «Серп і молот», як побачили, що через мур до них перелазив якийсь чоловічок у брилі.

Перший

— Ти дивись — перелазить хтось... Гей громадянине!

Другий

— Цс-с-с... Це, мабуть, шпигун або злодій до нас хоче вдертися...

Перший

— Так заарештувати треба!..

Третій

(поважно, спокійно)

— Путне тепер до нас через мур не полізе — це факт, проте не гарячіться, хлопці... Перший мовчок та пара очок краще за язичок — отак і вивідаємо, хто воно й яке на масть.

Припали до роботи, не звертаючи на гостя особливої уваги: лізе, мовляв, нехай лізе.

Малахій

(з муру)

— Вітаю гегемонів! *(Робітники мовчки й скупко поздоровкались. Малахій це помітив, ущипливо)*. Вітаю і разом питаю: невже і гегемонів загороджено мурами, та ще якими? *(Показав на заводські мури)*. Тоді, будь ласка, скажіть, що різнить вас з тими, що сидять по бупрах та по божевільнях? Там мури і тут мури...

Третій

— Там вони обмежують, тут вони захищають права, бо кругом ворогів ще багато.

Малахій

— Розгородитись пора, гегемони, зруйнувати мури оці треба негайно, бо вони заступають дорогу до вас...

Третій

— Кому?

Малахій

— Друзям вашим, о гегемони,— скажу я.

Третій
(до своїх)

— Для друзів, здається, у нас є ворота і двері...

Малахій

— Мене не пустили в ворота.

Третій

— Не розпізнали, чи як?

Малахій

— Не розпізнали й не визнали, дарма що я показав ознаки й клейноди свої, що про них оповістив у першій декреті і що по них мене мусить впізнати всяк суций на Україні (показав на ціпочок, на бриль, подививсь на робітників). Невже і ви не розпізнали? (Пов'язавсь через ліве плече червоною стрічкою). І тепер не впізнаєте? От що виходить, коли не читають декретів. Слухайте ще раз: з ласки великої матері нашої революції, нас помазано народним наркомом Малахієм...

Другий

— Ну й що з того?

Перший
(до третього)

— Він п'яний.

Третій

— Ні, ні.

Перший

— Та як же ні? Дивись... Хай би до зеленого змія, а то ж до наркома допився...

Третій

— Уважніше слухай!

Малахій

(тим часом зліз з муру. Підійшов до робітників)

— Що це ви робите?

Третій

— Хіба не бачите?.. Форми.

Малахій

— А я прийшов до вас робити реформи.

Третій

— Які?

Малахій

— Голубі. Більш точно — негайну реформу людини, бо сьогодні, знаєте, до чого вже дійшло? Згвалтовано двох старих бабів — газетярі кричать, кричать...

Перший

— То ж охота на когось напала.

Малахій

(не зрозумів іронії)

— І це напередодні соціалізму, в країні, де про кохання народ утворив найкращу в світі пісню про зелений барвінок, про зорю з місяцем, червону калину, де нарешті сам народний нарком стереже вночі голубії мрії,— згвалтовано двох старих бабів, о люди, люди!

За муром почувся дзвінкий, бадьорий хлопчачий голос

— Р-р-радіо! Ужасное изнасілованіє двох нещасних старух, которая старшая шестьдесят сем лет імеет.

Малахій

— Чуєте?

Перший

(іронічно)

— Поласували бабусі.

Малахій

— Я певен, що коли б роздати увечері на вулицях людям анкети — метелики з одним запитанням, хто про що тоді думає, то як ви гадаєте, про що здебільшого були б думки?

Третій

— Не скажу. Всячина бредеться в голову людям.

Малахій

— А я скажу.

Третій

— Ану?

М а л а х і й

— Не про голубі реформи, а про форми жіночих ніг думають і мріють, зовсім не звертаючи уваги на те, що внаслідок таким мріям любов обмежується ногами, в очах не цвіте, в серці не співає,— отож і згвалтовано двох старих бабів... Ні, далі я ждати не можу. Пора починати (*засурмив в кулак, немов у сурму, військовий сигнал «вставай»*). Тру-тру-ту-ру-ру-ту-ру-ру, тро-тро-то-то-то-то-тро-то-то-то, тру-ту. Ревуть сирени по заводах, гудуть гудки й дроти, співає Україна за могилами в долині, та сурма золота народного наркома над усе: про даль голубу та про голубі мрії сурмить вона вам, гегемони...

2

Поприходили ще робітники:

- Хто цей оратор? Од кого? Про що?
- Од наркомів до нас...
- Та ні!.. Сам наркомом назвався.
- По-моему, клоун з цирку прийшов...
- Попав пальцем!.. Це артист з української трупи.

Перший
(до третього)

— Бачу-таки,— помішав горілку з пивом.

Третій

— Ти думаєш?

Перший

— Факт!

Третій
(усміхнувся)

— Уважніше слухай, кажу!

М а л а х і й

— Негайну реформу людини прийшов я робити до вас, гегемони. Слухайте мене, а більш нікого...

Хтось свиснув.

Хто там свистить на промову народного наркома. Хто заважа нам, питаю?

Хтось

— А хто нам заважає в роботі?

Малахій

— І так багато свисту на Україні: свистять вітри-суховії, свистять юнаки на дівчат, свистить міліція вночі, на вулицях мочаться, згвалтовано бабів... Негайну реформу людини прийшов я зробити і в першу чергу реформу українського роду, бо в стані дядьків та перекладачів...

Гомін пішов поміж робітників:

- Це божевільний...
- Прикидається.
- До адміністрації його!
- Хай старий виголоситься.

Третій (спокійно)

— Уважніше слухайте, товариші!

Малахій

— Слухайте мене, гегемони, і я виведу вас з цих закуренних мурів. Провулками, закавулками повз заводи й фабрики, межами та стежками, ген-ген за могили, у голу-бу даль поведу. Тру-ту, тру-ту! Уставайте, люди, бо несучи на вас реформу, не форму, а реформу! Тру-ту, тру-ту! Збирайтеся до нової Фавор-гори дванадцятого серпня, по-старому — шостого, несіть мак червоний, нагідки, а найбільш приносьте голубеньких мрій. Там будемо святитися, святитися — новитися... Заодно приносьте й мову українську. Чи знаєте, між іншим, чого наша мова у порога віки вистояла? Бог про неї забув, як мішав язики на вавилонській башті. Крім того, дух святий зійшов на апостоли всіма мовами, забув тільки про нашу українську. На це РНК звернув уже свою увагу, та тільки без мене навряд, щоб що вийшло...

Третій (голосно, могутньо)

— Виходить, і виїде!!! Товариші... *(Виступив наперед до Малахія).* Ви селянин?

Малахій

— Ні.

Третій
(навпорно)

— І не робітник?

Малахій

— Я народний Малахій.

Третій

— Із проулків та заулків, крученими стежечками, навіть через мури очі пролазять до нас отакії Малахії. А хто вони? Ще добре, як просто собі меланхоли-мрійники, бо таких чимало і поміж нашим братом, на превеликий жаль, водиться — очі, як в ісусів, голубий дим в голові, гріхи все збирають та на тому й їздять — добре, кажу, як ще такі ісусики на осликах...

Малахій

— Осанна їм! Вони чистять світ.

Третій

— Хочеш очистити, пересядь з ослика...

Хтось
(втулив збоку)

— На асенізаційну бочку.

Вибухнув сміх.

Третій

— А хоча б і на бочку, бо краще бути бочкарем, ніж таким ісусиком, як цей. То добре, кажу, коли ще ісусики вони, бо це ще півлиха. А от коли вчуваеш в їхніх блаженських проповідях десь в одному, в двох словах зовсім другу музику...

Малахій

— Голубую музику...

Третій

— Не нашої кляси музику, тоді нам треба сказати — товариші! За голубими їхніми словами ховаються буржуазні шовіністичні жальця. За голубим отим туманом чигають на нас супротивники, в голубих реформах закутано їхні мірочки і форми — стережіться!

М а л а х і й

— Негайну реформу людини виголошую я, гегемони, і беруся зробити її.

Т р е т і й
(пальцем покивав)

— Ой, зробиш, дядя, на себе глядя — знаємо вас... Ні, зробимо її краще ми, по образу й по подобию пролетарському.

М а л а х і й

— Тру-ту... А реформу українського роду ви зробите?.. Ген-ген сидить біля віконця в хаті, морщить постолі та вигляда, чи не везе йому старий бозя дощу на пшеницю, чи не видно синів із солдатів, із наймів дочок. І день іде, і ніч іде, бозі нема — і дощ не йде, б'ють пороги, місяць сходить, як і перше сходив, нема Січі... Очерети у Дніпра питають...

Вихопились голоси

— Стара пісня.

М а л а х і й

— Де-то наші діти ділись, де вони гуляють?

Т р е т і й

— Завтра там, де б'ють пороги, вже не місяць зійде. Завтра зйдуть електричні, можна сказати, сонця і засяють на весь степ козачий, на всю нашу Україну, аж до моря...

М а л а х і й

— Запитання: до якого моря?

Т р е т і й

— Завтра там, де скиглила чайка літаючи, заспівають сирени, можна сказати, морських пароплавів, залунають гудки нових фабрик, заводів. Вже сьогодні Дніпрельстан розбива динамо-моторами очеретяний той сум і дике, хай воно сказиться, тужіння порогів, бо чув я його на екскурсії...

М а л а х і й

— Киньте ваш Дніпрельстан! Тут ось, чуєте, кричать — ізнасілованіє двох старух, о гегемони! Не поможе!

Третій

— Поможе! Отам починаем ми нашу реформу всього українського роду, отам, і тут, і скрізь, де тільки є рука робітника...

3

Підбіг робітник, мокрий весь од поту:

— Готові форми?

Робітники напружились:

— Готові!

Мокрий робітник

— Випускаємо чавун!.. *(Крикнув туди, де знімалася заграда)*. Готово!.. Дайош!..

Полилася рівчаклами та жолобами огненна рідина, освітила огняно-червоним, аж гарячим, світлом увесь цех ливарний, загравами полихнула, одсвітилась на обличчях і в очах у кожного. Знявся рух. Перескакуючи через рівчак, припадаючи до форм, повели робітники за собою лопатами огняну лаву у форми. Несли у ковшах. Гукали на Малахія:

— З дороги, старик!

— Бережись там, гей!

— Станьте осторонь, гей, як вас!.. Малахій!..

— Та покажіть йому, куди вийти, бо ще розтопиться.

А він в димі та в заграді метався між огненних річечок, аж поки хтось не вивів його до дверей, сказавши:

— Клопіт з такими реформаторами...

Отямившись, він глянув на огні, на дим, на заграви і сказав:

— У них свої, червоні мрії. Яка трагедія!

Закрив очі й пішов. Услід йому гриміла симфонія труда.

П'ЯТА ДІЯ

1

*Турбувалась мадам Аполінара, щоб, бува,
не накрила її установу міліція, а найбільше вночі
побивалась:*

— Гляди, Агапіє, часом наскочить міліція, кажи: це мої онуки Оленька і Любонька, допіру приїхали... говіти абощо.

Агапія
(*на все годилася*)

— А господи! Так і скажу, аби тільки подорожну ви мені до Єрусалиму виклопотали...

— Виклопочу!

— Чи скоро ж?..

— Зажди!

— Коли ж місяць жду... (*Шепотіла*). Ні грошей, ні Єрусалиму.

*І як на зло Аполінарі в цю ніч десь недалеко зривались
тривожні свистки.*

2

Вискочив з якогось чуланчика знервований гість.

Гість

— Свистять!.. Ах, мадам Аполінаро, скільки я вам радив знайти безпечнішу квартиру, щоб подалі — далі од Радянської влади... (*Докірливо, сердито глянув на мадам Аполінару і побіг по східцях через задні двері. Забув застебнути підтяжки*).

Аполінара
(*йому вслід заломила руки*)

— Ах, знаю, що мука, та що ж поробиш — ми тепер нелегальні!

3

Із того ж чуланчика вийшла Л ю б у н я:

— Нудно... Хай грають.

Аполінара

— Не треба, Миронько! Чуєш — свистки?

Любуня

— Втечу!

Аполінара
(до музики)

— Ну, грайте! Тільки, благаю,— піано, піано...

Любуня
(підійшла до Агапії)

— А що, як папонька вдома?

Агапія

— То бог святий один знає...

Любуня

— Я оце подумала, і весь світ мені почорнів. А що, як папонька вдома, а я тут!.. (На музику). Голосніше!

4

*Увійшли, по східцях захиталися дві дівчини
з гостями й Матильда.*

— Ось... Прийшли.

Перша

— Котики, ви не пожалієте.

Гість

— «Не жалею, не заву, не плачу, всьо пройде,т, как
бєлих яблонь дим...»

Друга

— Браво!

Гість

— «Ув'яданья золотом охвачений...»

Мадам Аполінара
(до дівчат)

— Прийшли, мої дітуні... А Оля ж де?

Матильда

— Вина! А тоді про Олю...

Друга
(до гостя)

— Можна грушу?

Гість

— Будь ласка... «Я не буду більше молодим...» Чого душенька ваша хоче, те й беріть!..

Дівчата

— Ой, який добренький!

Гість

(з'явився своєї доброти)

— Тільки з умовою.

Дівчата

— З якою?

— На вибір дається півхвилини (*вийняв годинника*),
Півхвилини що завгодно. Півхвилини! Раз, два!..

Дівчата

— Шоколади! Вина! Пундиків!

Гість

— Якої саме шоколади? Якого вина?

Дівчата

— Червоного солодкого! Ні, білого!

Гість

— Та якого ж, кажіть?

Друга дівчина

— Цукерок! Рахат-лукуму!

Гість

— Що більш вам до смаку?

Друга

— Цукерки!

Гість

— Сто грам? Двісті грам? Триста грам? Півхвилини минуло.

Перша

— Так скоро?

Гість

«Жізнень моя, іль ти приснілась мне...»

Перша

— Я ж шоколади хотіла.

Гість

«Точно я весенней гулкою ранью проскакал на розовом коне...» Ні, годі (*сів на стіл*).

Друга

— Постривайте ж! Ми вам теж скажемо: що завгодно, тільки півхвилинки... Ха-ха-ха. Уявляю! Півхвилинки...

Аполінара

— Ах, Мусю, Мусю! Хіба ж так можна жартувати. Гості й справді подумують — півхвилиноньки...

Розлила вино по чарках. Гості взялись частувати дівчат.

Агапія

(до Любуні)

— От якби тобі, доню, папоньку знайти, а мені дорогу. Може, голубонько, ти знала Вакулиху?..

— Не знаю. Не з ваших країв я, бабуню.

— Я й забула, що ти десь із степів... Коли ж на всю околицю одна Вакулиха була в Єрусалимі...

— Болить, бабуню, серце, подобно я умру...

— А вона як гарно вмерла — Вакулиха! Прийшла з Єрусалиму і на третій день померла...

Дівчата

(схопились з-за столу)

— Мадам Аполінаро! Мамочко! Гості просять потанцювати. Можна?

Аполінара

— Тільки благаю вас, дівоньки, піяно! Піянісімо!

Музика заграє фокстрота. Майнули тіні по стінах, по стелі — гості й дівчата пішли у танок.

Любуня

— Ось грають, танцюють, а мені млини чогось ввижаються, що край нашого містечка. А що, як папонька до млинів уже доходять, а я тут?

Агапія

— Немов заснула: лице таке ясне та біле, їй-бо, не брешу. А в труну їй стружок, що од гробу господнього принесла, пахущих поклали і кипарисовий хрестик... Дай, боже, тобі, доню, мені й усякому так умерти, як вмерла Вакулиха. (*Любуня пішла в чуланчик. Агапія доказувала своє*). Хіба прошення написати? Товариші, отак і отак Вакулиха вмерла, то хочу й я так. Тож не повірите, товариші, аж сниться вже. Іду, немов пливу в повітрі повз море тепле, і стежечка в червоних квітах, а десь за морем сяйво до неба, як ото зоря улітку бува... А знаєте, товариші, як не вдасться до Єрусалиму, так я вже... (*Закуняла*).

5

Оля привела Малахію. Ще з порога гукнула:

— І я з гостем, та ще з яким!..

Дівчата й гості привітали Олю оплесками, вигуками «ура». Музика вдарив туш.

Малахій
(*ставши на сходах*)

— Аж ось де визнали!.. (*Велично вклонився*). Вітаємо наших вірнопоганих!..

Аполінара
(*до Олі*)

— Це, здається, Мирин, Любчин...

Оля

— Батько.

Аполінара

— Навіщо, Олю!.. Щоб розтривожити сердешне дитя!.. Навіщо драма!

Оля

— Де вона?

Аполінара

— Ша! Їй голова заболіла. Спить.

Оля
(*заглянула в кабінетик*)

— Миро, ти спиш?.. Спить! (*Підійшла до Малахія*). Що дорожче, наркоме, батько чи сон?

М а л а х і й

— Сон, якщо він по роботі.

О л я

(*криво всміхнулась*)

— Ну да ж, по роботі. Вибачте, я піду передягнуся, а то змочла (*до всіх*). Доц надворі.

6

В розгону ввійшов іще гість

— Здорово, контрреволюціє!

А полінара

(*зраділа і разом занепокоїлась*)

— Боже мій! Дівоньки! Дивіться, хто прийшов...

Д і в ч а т а

(*до нового гостя*)

— А-а! О-о!.. Наше «ніколи» прийшло.

Г і с т ь

(*подивився на годинника*)

— Ого! П'ятнадцять за першу. Поїзд о другій. Ще треба телеграму вдарити... Так! Пляшку пива мені, дві пляшки вина і цукерок дівчаткам — мерщій!

А полінара

— Може б, повечеряли б, милий...

Г і с т ь

— Ніколи! Ніколи! Де Мира?

Д і в ч а т а

— Миро! Миро! До тебе «ніколи» прийшов.

А полінара

(*ще гірш занепокоїлась*)

— Ша! Піяно, дівоньки... (*До гостя благально*). Може б, ви сьогодні другу собі подруженьку вибрали.

Г і с т ь

— Ніколи, контрреволюціє! Я на п'ять хвилини.

Аполінара

- Вона хвора.
- На що саме?
- Їй голова болить.
- Дурниці!

Аполінара

- Милій, драма буде...

Гість

- Ніколи!.. Мир! Можна? (*Пішов у чуланчик*).

Малахій
(до Аполінари)

- Хто він такий?

Аполінара

- Знакомий наш... Що веселий, а добрий...

Малахій

- До кого пішов?

Аполінара

— Я й сама не знаю... Бачте, я харчую їх, себто — приходять їсти, тут і спочивають, а котора, то й з гостем... Хіба вглядиш? Клопоту з ними та клопоту... Може, горілоньки з дощу або пива?

Малахій

- Я вам забороняю продавати любов у коробках!
- Яку любов?
- У коробках, кажу! Хіба не бачу — нагородили коробок на кохання, немов клозетиків. Де місяць? Де зорі, питаю? Де квіти? (*Вийняв з кишені якусь саморобну дудку, задудів*). Всім, всім, всім декрет! Однині забороняємо купувати й продавати законсервовану в дерев'яних, тим паче у фанерних коробках любов... Ні, не так. Щоб не зламати принципів нашої економполітики, тимчасово дозволяємо купувати й продавати любов, тільки не в коробках, не законсервовану, а при місяцю, при зорях вночі, на траві, на квітах. Коли ж закортить кому вдень, то здебільшого там, де дзвонить у розгонах сонце і гудуть золоті бджілки, вдак: дз-з-з... Нармахнар. (*Подумав*). Перший.

Убігла Любуня. За нею гість.

Гість

— Куди ти? Мені ж ніколи, Мирко!

Любуня

— Папонькин голос! Пустіть!.. Папонька милий мій, любий, дорогий, золотий!.. *(Поцілувала йому руки)*. Насилу, насилу я вас знайшла.

Ускочила Оля, набігли дівчата, підійшли, хитаючись, гості.

Оля

— Це я тобі його знайшла.

Агапія

— А мені приснилось: ангол у сопілку золотую грає... Коли гульк — аж це Любонькин батенько.

Дівчата

— Справді, батько?

— Миро! Це твій батько?

Малахій

— Я не батько. Я народний Малахій. Та невже ж не читали першого декрету? Зрікся родинного стану...

Гість подивився на годинника, махнув рукою й побіг.

Любуня

— Папонька любий! Ви не дивіться, що я така, що я в таких нарядах...

Малахій

— Зрікся родинного стану, кажу.

— Простіть мсне, папонько! Це я не навсправжки. Це я, щоб одшукати вас, копійку заробляла...

А г а п і я

— Простіть її за блуд, і бог вам ще не такі гріхи відпустить...

Оля не спускала з Малахія очей.

Л ю б у н я

— Зараз приїде Ванько, ми сядемо, папонько, і до вокзалу... У мене є гроші, аж п'ятдесят три рублі. Квитки я куплю з плацкартами, ситра в дорогу, помаранчів. Ви ляжете, папонько, спочинете, любий мій, а вже сивенький...

М а л а х і й
(одійшовши)

— Кажу, нема папоньки!.. І кума нема! Є народний Малахій нарком! Нармахнар! Перший!

Л ю б у н я

— Що ж мені тепер?

О л я
(до Малахія)

— Що ж вона тепер робитиме, гей лихо ви, пеня народна!

М а л а х і й

— Запалюйте огнища універсального кохання на вулицях ваших городів, грійте потомлених: в голубих моїх країнах вам за це спорудять пам'ятники...

Л ю б у н я

— Як же мені тепер?

О л я

— Попросимо, щоб він іще одну голубу брехеньку розказав, і знаєш про кого?.. Про милих, що вернуться до нас зимою вночі. Ха-ха-ха. Скільки їх, милих, вже зо мною спало, що ж як доведеться приймати та гріти з походу, то ще задавлять... Музико! Колечко!

*Любуня, як хвора, поточилася в чуланчик.
Дівчата й гості підхопили Олю:*

- Браво! Браво!
- Колечко!
- Оля колечко співа.

О л я
(в супроводі музики заспівала)

Потеряла я колечко,
потеряла я любов,
через етоє колечко
буду плакати день і ніч.
Міл уехал, мене бросіл,
ще й малютку на руках,
як згляну я на малютку,
так сльозами і заллюсь —
через тебе, моя малютка,
пойду в море утоплюсь.

М а л а х і й
(зійшов на східці)

— Алло, алло!.. Перекажіть радіом всім, всім, всім на
Україні суцим — людям, тополям, вербам нашим, сте-
пам, і ярам, і зорям на небі.

О л я
Довго русою косою
Трепегала по волне,
Правою рученькой махала:
Прощай, миленький, прощай!

М а л а х і й
(самотньо)

— Перекажіть, що народний Малахій вже сумує, і
срібна сльоза повзе з сивого уса та й капа в голубе мо-
ре. Як це трагічно: на голубих мріях сумує...

Його оточили дівчата і гості. Сміялися. Танцювали.

І от в цей момент крикнула Агапія:

— Любина завісилась!

А п о л і н а р а
— Завісилась!

Д і в ч а т а
(заглянули в чуланчик)

— Завісилась!

— Завісилась!.. Мирка!.. Йй-богу!

*Знялась тривога. Гості, дівчата кинулись врозтіч,
східцями в двері.*

Агапія
(до Малахія)

— Ваша донечка завісилась!

Малахій

— Не тривожтесь, вірноподанко, вона не завісилась, а потонула в морі... Більш точно — в голубому морі..

9

Оля
(вийшла з чуланчика)

— Зняла... Вона вже мертва... (До Малахія). Чуєте! Це ж ви її довели... до смерті!

Малахій

— Он краще ловіть молодика, бо він мочиться у море.

Оля

— Він остаточно збожеволів... Куди ж тепер, після голубих мрій? (Сама собі одповіла переконливо). Чого ж ще думаєш!.. Туди!.. Назад. На службу! (Пов'язалась хусткою й пішла, твердо ступаючи).

10

Ускочила Аполінара з невеличкою скринькою, в яку вапихала намисто, золоті обручки, шматок шовку тощо.

Аполінара

— Я вже яка, але ж не така, як оцей... (плюнула на Малахія й побігла).

Малахій

— І плювали, і били його по ланитах. То він, узявши сурму золотую, подув у ню... (вийняв дудку) і заграв все-світньої голубої симфонії (заграв на дудку). Я — все-світній пастух. Пасу череди мої. Пасу, пасу та й заграю...

Агапія засвітила свічку. Малахій грав. Йому здавалося, що він справді творить якусь прекрасну голубу симфонію, не зважаючи на те, що дудка гугнявила і лунала диким дисонансом.

Завіса